

KAITSEPOLITSEIAMET

AASTARAAMAT 2013

PEADIREKTORI EESSÕNA

PÕHISEADUSLIKU KORRA KAITSE	4
Äärmuslus	5
Venemaa pehme jõud ja kaasmaalaspoliitika	5
Välismaal Elavate Venemaa Föderatsiooni Kaasmaalaste Õiguskaitse- ja Toetusfond	6
Klubitegevus Venemaa moodi: meediaklubi Impressum, Format-A3, Skovoroda Klubi, Irboska Klubi	8
Ajaloopropaganda	10
Mir Bez Natsizma	11
Noortelaager Sojuz – lapsed varakult punalipu alla	11
VASTULUURE	12
Venemaa eriteenistuste eripäradest ning huvidest Eesti suhtes	13
Riigireeturi paljastamine	14
KÜBERJULGEOLEKU TAGAMINE	18
Kaitsepolitsei roll	18
Küberluure	19
Õõnestamine ja mõjutustegevus	19
Majandusluure ja majandusjulgeolek	19
RIIGISALADUSE KAITSE	20
Ebaseadusliku avaldamisega seotud riskid	21
RAHVUSVAHELISE TERRORISMI TÕKESTAMINE	22
Mõisted	23
Rahvusvahelised sündmused	23
Olukord Süürias ja selle mõjud	24
Eesti moslemikogukond	25
Välismaiste islamiorganisatsioonide mõjud	26
Fethullah Güleni Liikumine	26
Terrorismiga seotud kuritegude uurimisest	28
Eestis tabati proliferatsiooni kuritegudes kahtlustatav	31
KORRUPTSIOONIVASTANE TEGEVUS	32
Korruptsiooniga seotud välised julgeolekuohud	34
Riigi sisejulgeolekut ohustav korruptsioon	34
Majandusjulgeolekut ohustav korruptsioon	37
AEGUMATUTE RAHVUSVAHELISTE KURITEGUDE OHVRITE MÄLESTAMINE	38

Kaitsepolitseiameti peadirektor Arnold Sinisalu

PEADIREKTORI EESSÕNA

Hea aastaraamatu lugeja!

Rahvusvaheline olukord on pingestunud. 2013. aastale tagasi vaadates ei saa jätta tähelepanuta 2014. aasta alguses meie julgeolekuruumis toimuvat. Ukrainas 2013. aasta novembris alanud sündmused päädisid 2014 veebruaris Venemaa ja Ukrainas vastasseisuna, mille pikaajalisi tagajärgi keegi veel ei tea. Kindel on see, et konflikti tulemust tunnetab ühel või teisel moel kogu Euroopa.

Rahvusvaheline julgeolek on jagamatu. Meie riigi ja rahva valik on kuuluda lääneriikide perre – Euroopa Liitu ja NATO-sse. See meie julgeoleku oluline tagatis nõuab ühtlasi väärilist panustamist mõlema organisatsiooni tegevusse. Rahvusvahelises koostöös oma kultuuriruumi kuuluvate riikidega suudame vastu seista jõududele, kes meie eluviisi ja väärtusi ohustavad.

V. Putini režiimist tulenevast ohust ja selle natsionalistlikust ole-

musest on nüüdseks nii rahvusvaheline kui ka Eesti avalikkus teadlikum kui mõni aasta tagasi. Usutavasti on Ukrainas toimuv avanud paljude inimeste silmad Venemaa nn kaasmaalaspoliitika tegeliku eesmärgi ja olemuse suhtes. Venemaa mõjutustegevuse sihiks on laiendada Vene impeeriumit, kasutades selleks ühe vahendina venekeelseid elanikke. Agressioonide ettekäändena kasutatakse venelaste kaitse retoorikat, ignoreerides tõsiasju, mida näeb ja kuuleb vaba ajakirjanduse vahendusel kogu maailm. Nimetagem neist kaht. Esiteks, Venemaa ei ole pelgalt ühe väljavalitud rahvuse ainus põliskodu. Venemaal vajavad kaitset ja ellujäämisvõimalust paljud rahvused ja keeled, kellel ei ole muud kodumaad ega võimalust seda valida. Teiseks, Euroopa riikides pole teada fakte süsteemsest venelaste vastasest vägivallast. Demokraatlikes riikides, kuhu venelased on elama asunud, võivad nad end täna tunda turvalisemalt ja vabamana kui Venemaal. Usume, et Venemaa

mõjutustegevuse laialdasem mõistmine aitab nii kõigil Eesti elanikel kui ka rahvusvahelisel avalikkusel ohule tõhusamalt vastu seista.

Julgeolekuasutusena oleme võimalikult avatud. Aastaraamat on kaitsepolitseile hea võimalus selgitada ja pöörata avalikkuse tähelepanu möödunud aastal riigi julgeoleku tagamise seisukohast olulistele nähtustele ja protsessidele. Raamatu veergudele jõuab mitmesugustest allikatest õiguspäraste vahendite ja meetoditega kogutud teave. Loodame, et loetu kannustab edasisi mõttearendusi, aitab lugejatel paremini näha julgeolekuohte ja osata neid vältida.

Oluline on aidata inimestel märgata pehme jõu ja süütute mõistete taha peidetud vaenulikku mõjutustegevust ja propagandat. Toonitame veel kord, et kuna V. Putini režiim üritab meie Eesti inimesi Venemaa kaasmaalasteks nimetada ja häälestada Eesti riigi vastu, võib see ohustada põhiseaduslikku korda.

Venemaa eriteenistuste tegevuse päevavalgele toomisest on märkimisväärseim kindlasti riigireeturi tabamine. Reeturite olemasolu on ebameeldiv ja paraku ei saa nende teket lõpuni välistada. Samas on reeturite paljastamine ja kohtu alla andmine tõendiks meie tugevusest. Oleme tõestanud, et Eesti riigi suutlikkus riigisaladuste kaitsel on aastatega kasvanud.

Internet on üha suurem osa meie igapäevaelust. Pürgides pilveriigiks, peame interneti avarustes toimetades teadma, kuidas nutikalt nii enda kui ka kogu riigi julgeolekut tagada. Küberjulgeoleku vallas peame õppima ja õpetama koos oma partneritega, sest ohuallikad ületavad riigi- ja pilvepiire. Ohud realiseeruvad, kui tulevik on enne kohal, kui me selleks valmis oleme. Ainult ühiselt aru pidades suudame uue aja uute ohtudega toime tulla.

Rahvusvaheline terrorism kujutab endiselt ohtu kogu Euroopa julgeolekule. Süüriasse sõdima kippuvate inimeste edasist käitumist on raske prognoosida. Ka Eestist on mõned isikud suundunud Süüriasse, et ühineda džihadistidega. Saame Eesti ühiskonnale võimalikku ohtu taju-

des koostööd teha ja varakult teavet vahetades halvimaid arenguid ära hoida.

Möödunud aastal täheldasime organiseeritud kuritegevuse esindajate katseid pääseda ebaseaduslikult mõjutama demokraatlike esinduskogude liikmeid. Rahvasaadikuid üritati saada kurjategijate majandushuvide teenistusse. Kaitsepolit-

seista ning kaitsta jätkuvalt nende väarikate Eesti inimeste head nime ja au ka tänapäeval.

Kaitsepolitsei eluloos oli 2013. aastal versta-postiks peadirektori vahetumine. Minu siirad tänusõnad kuuluvad kaitsepolitseid viimased viis aastat juhtinud Raivo Aegile. Võtsin temalt üle hästi toimiva julgeolekuasutuse, kus töötavad inime-

Usume, et Venemaa mõjutustegevuse laialdasem mõistmine aitab nii kõigil Eestis elavatel rahvustel kui ka rahvusvahelisel avalikkusel ohule tõhusamalt vastu seista.

sei on jätkanud tegevust kõrgetasemelise korruptsiooni kui äärmiselt tõsise julgeolekuohu ennetamisel ja tõkestamisel.

Tänavuses aastaraamatus tasume osaliselt auvõla võitluses Eesti vabaduse eest stalinistliku terrorirežiimi läbi langenute ees. Toome lugejateni, kuidas võõrvõimu poolt Võrumaa metsadesse peidetud 60 aasta eest mõrvatud inimesed leidsid oma viimse väarika puhkepai-ga. Kaitsepolitsei jätkab tööd selle nimel, et toonase vägivaldse võimu valgeksvõõpamise katsetele vastu

sed mõistavad oma rolli demokraatlikus õigusriigis ning tegutsevad koos rahvusvaheliste ja riigisiseste partneritega vaba riigi kaitsel.

Head kaasamõtlemist!

Arnold Sinisalu

Kaitsepolitseiameti peadirektor

PÕHISEADUSLIKU KORRA KAITSE

Kaitsepolitsei kui julgeolekuasutuse ülesanne on põhiseadusliku korra tagamine. See tähendab, et oleme iseseisvad ning Eesti elu korraldamise üle otsustab rahvas, kes üksteisega vabalt arvamusi vahetades teeb

Demokraatia ohustamiseks on mitmeid võimalusi: äärmuslaste vägivaldsed katsed riigikorda muuta, separatistlike liikumiste esiletõus, välisriigi otsene või kaudne agressioon. Hea meel on taas kinnitada,

Venemaad avalike agressiivsete sammude astumisest tagasi soov vältida rahvusvahelisse isolatsiooni jäämist. Tänapäevane Venemaa enam sellest ei hooli. Tõsiseks takistuseks Venemaa tulevastele agressioonidele naaberriikide vastu saab olla ainult sõjaline heidutus – NATO kollektiivkaitse või piisavalt tugev iseseisev kaitsevõime. Selles valguses on veelgi enam põhjust rääkida ka kaudsetest ohtudest, eelkõige püüetest mõjutada Eesti riigi ja rahva iseseisvust ehk suveräänsust. Kes, miks ja kuidas, sellest juba täpsemalt alljärgnevas peatükis.

Tõusnud on riigiväliste tegurite, täpsemalt Venemaa mitmesuguste agressiivsete tegevuste oht.

eri tähtsusega otsuste puhul oma valiku. Vabas ja demokraatlikus riigis on eriarvamuste väljendamiseks ja lahendamiseks laiad võimalused, millest suurima mõjuga on eri tasandite esinduskogude valimised. Selline kord ja sellest tulenevad otsused ei pruugi kõigile meeldida.

et 2013. aastal mitte ükski ülalnimetatud riigisisestest teguritest Eesti julgeolekut otseselt ei ohustanud. Kahjuks peame aga tõdema, et tõusnud on riigiväliste tegurite, täpsemalt Venemaa mitmesuguste agressiivsete tegevuste oht. Enne Ukraina-vastast agressiooni hoidis

Äärmuslus

Valdav osa maailma riikide julgeolekuasutustest tegeleb äärmusluse ja sellega kaasnevate julgeolekuohtude ennetamise ning tõkestamisega. Kaitsepolitsei on oma aastaraamatutes viimase 15 aasta jooksul kirjeldanud, millist ohtu äärmuslus põhiseaduslikule korrale kujutab. Ükski äärmusluse vormidest ei olnud Eestis 2013. aastal riigi julgeolekule otseseks ohuks. Meie ühiskonnas ei oma vasak- ja paremäärmuslus ega Eestis ja mujal maailmas tähelepanu otsivad Vene šovinistid märkimisväärset toetust. Asjaolu, et äärmuslusel pole Eestis toetust ega kandepinda, ei tähenda paraku, nagu poleks katseid sellist muljet jätta või katseid publikut köita.

Oleme oma varasemates aastaraamatutes kõnelenud mitmesugustest projektipõhistest äärmuslastest. Need tegelased korduvad erinevates olukordades ja mitmete organisatsioonide eestkõnelejatena, kuid kogumina pole nende hulk koos oma üksikute toetajatega suurem sadakonnast inimesest. Kõige aktiivsemate jaoks on äärmuslusest saanud elatusallikas ja pigem elustiil. Nii näiteks saavad aktiivsemad vene šovinistid toetust Venemaa riiklikest fondidest ja agentuuridest. Oma leiva teenivad nad välja kolme Venemaa mõjutustegevuse põhisõnumi edastamisega ning võitlusega lõimumise vastu Eestis elavate rahvuse ja keelerühmade vahel. Eelmainitud kolm põhisõnumit on:

Eesti toetavat natsismi, Eestis diskrimineeritavat massiliselt venekeelseid inimesi, Eesti olevat perspektiivitu riik, kes tekitab oma lääne partneritele vaid probleeme.

Üks Venemaa mõjutustegevuse instrumente on äärmuslaste kasutamine Venemaa välispoliitiliste eesmärkide saavutamiseks.

Venemaa pehme jõud ja kaasmaalaspoliitika

Venemaa välispoliitika kontseptsiooni uues versioonis (12.02.2013) on sedastatud Venemaa soov tugineda välispoliitiliste eesmärkide saavutamisel ja riigi maine kujundamisel “pehmele jõule”.¹ See kontseptsioon defineerib “pehmet jõudu” kui *“komplektset instrumentariumit välispoliitiliste ülesannete lahendamiseks, toetudes kodanikuühiskonnale, informatsioonilistele ja kommunikatsioonilistele, humanitaarsetele ja teistele klassikalisest diplomaatiast erinevatele meetoditele ja tehnoloogiatele”*. Ameerika poliitikateadlase Joseph Nye poolt esimesena kasutusele võetud ja rahvusvaheliselt üldtunnustatud mõiste “pehme jõud” tähendab riigi võimet võita endale liitlasi, kasutades sunnivahendite asemel atraktiivseid mittemateriaalseid ressursse nagu kultuur ja ideoloogia.

“Pehme jõu” kasutamine saavutab julgeolekuasutuste tähelepanu vaid juhul, kui see on osa välisriigi mõjutustegevusest ning Venemaa võimude arusaam “pehmest jõust” just sellele viitabki.

Selle vastand on kõva jõud, mis tähendab füüsilise jõu kasutamist, ähvardamist või raha maksmist. “Pehme jõu” kasutamine saavutab julgeolekuasutuste tähelepanu vaid juhul, kui see on osa välisriigi mõjutustegevusest ning Venemaa võimude arusaam “pehmest jõust” just sellele viitabki.

“Pehme jõu” rakendamisel Venemaa välispoliitikas on võtmeroll 2008. aastal Venemaa Föderatsiooni välisministeeriumi alluvuses loodud

riiklikul agentuuril Rossotrudnitšestvo, mis tegeleb SRÜ riikide, välismaal elavate kaasmaalaste ja rahvusvahelise humanitaarkoostööga.

Uues välispoliitika kontseptsioonis on Rossotrudnitšestvo esmakordselt määratletud ametkonnana, mis osaleb Venemaa Föderatsiooni välispoliitika kujundamisel ja korraldamisel küsimustes, mis puudutavad rahvusvahelise arenguabi osutamist, rahvusvahelist humanitaarkoostööd, “kaasmaalaste” toetamist ja vene keele positsioonide tugevdamist maailmas. Agentuuri ülesannete hulka kuulub Venemaa teadus- ja kultuuri-keskuste arendamine välismaal.

Venemaa valitsuse kaasmaalaste tegevuskava aastateks 2013-2014 on jaotatud 30 tegevussuunaks, millest 19 pea- või kaasvastutajaks on Rossotrudnitšestvo – tema tähtsus riigi kaasmaalaspoliitikas kasvab märkimisväärselt. Konstantin Kossatšovi²

sõnul on Venemaa huvitatud sellest, et kaasmaalaste organisatsioonid välismaal muutuksid veelgi iseseisvamateks, mõjukamateks oma õiguste nõudmisel, et nad ei sõltuks vaid Venemaa Föderatsiooni eraldatavatest toetustest. Selle eesmärgi saavutamisel peab K. Kossatšov muu hulgas vajalikuks “tihedamat koostööd” välismaal tegutsevate Venemaa äriteestega.

¹ 2012. a kaitsepolitsei aastaraamatus selgitasime pikemalt “pehme jõu” (inglise *soft power*) ja mõjutustegevuse seoseid.

² Rossotrudnitšestvo juht Konstantin Kossatšov sündis 1962, MGIMO vilistlane 1984, töötas Venemaa Föderatsiooni Välisministeeriumis kuni 1998. aastani, sh VF Rootsi saatkonnas nõunik. 1998-1999 VF Peaministri Sekretariaadis nõunik, hiljem ülema asetäitja. Riigiduumi liige 1999-2012, kuulus “Ühtse Venemaa” fraktsiooni. Rossotrudnitšestvo juht alates 5. märtsist 2012.

K. Kossatšovi sõnade valguses võib tähelepanuväärseks pidada muutusi kohalikus Venemaa Kaasmaalaste Koordinatsiooninõukogus: 2013. aastal kujundati selle tegevus ümber tegevusvaldkondade ehk sektorite põhiselt, sh loodi ka majandussektor. Sektori juhi ülesandeks on leida Venemaa ja kohalikke ärimehi, kes oleks valmis rahastama Venemaa kaasmaalaspoliitikat edendavaid organisatsioone või tegevusi Eestis. Siinkohal ei ole liigne meenutada, et Venemaa Kaasmaalaste Koordinatsiooninõukogu on kaasmaalaspoliitikas osalevate Eesti mittetulundusühingute esindajate ühendus, mis tegutseb kohaliku Venemaa Föderatsiooni saatkonna juhtimisel ja mille koosseisu paneb paika saatkond. Kohalik koordinatsiooninõukogu on osa ulatuslikumast Venemaa kaasmaalaste valitsuskomisjoni ja Venemaa välisministeeriumi koordineeritud ülemaailmsest Venemaa kaasmaalaste koordinatsiooninõukogude süsteemist. Selle ambitsioo-

Tallinna Tehnikaülikool 10.05.2013. "Antifašistid" Maksim Reva, Jelena Šeremet-Anikejeva ja Aleksandr Kornilov segamas Venemaa opositsionääride korraldatud konverentsi "Demokraatia kriis Venemaal". FOTO: Vladislav Kopõlkov, vkop.eu

juhul väheneks nende sõltuvus Venemaast ja võimalus sedakaudu nendega manipuleerida.

Raha on Venemaa kaasmaalaspoliitika elluviimisel ühtedele vahend, kuid paljudele ka omaette eesmärk. Venemaa kaasmaalaspoliitikat rahastatakse mitmest läbipaistmatust allikast. Oluliseks Venemaa "kaasmaalaste" toetamis- ja rahastamiskanaliks

*raspil'*iks ehk tükkideks saagimiseks. Raha hulk on alati piiratud, kuid fondidest jagatava hõlptulu soovijaid on rohkesti. Seepärast tuleb fondist raha saamiseks leida eestkostja Moskva ametnike seast. "Tänutäheks" saavad ka eestkostjad oma osa fondist eraldatud rahast. Sellist protseduuri tähistab sõna *otkat* ehk tagasiveere(ta)mine. Seetõttu vaatavad Vene ametnikud tihti läbi sõrmede, kui mingi ürituse korraldamiseks, ajakirja väljaandmiseks või mõne muu tegevuse jaoks eraldatud rahast osa lihtsalt toetuse taotleja taskusse libiseb. Selline rahateenimine on elatusallikaks nii mõnelegi kaasmaalaspoliitika aktivistile, kuna toetustena jagatavad summad küünivad sadadesse tuhandetesse eurodesse.

Välismaal Elavate Venemaa Föderatsiooni Kaasmaalaste Õiguskaitse- ja Toetusfond

Väidetav "kaasmaalaste" ja Venemaa kodanike õiguste kaitse on Venemaa retoorikas ammune õigustus teiste riikide siseasjadesse sekkumiseks. Venemaa uus välispoliitika kontseptsioon sedastab, et Venemaal on oma vaatenurk inimõiguste kaitsele ning vastavat lähenemisnurka tuleb kaitsta "erisugustes rahvusvahelistes formaatides".

Kaasmaalaspoliitika edu eelduseks on venekeelse elanikkonna segregatsioon. Selle tõttu töötatakse vastu lõimumisele, mis võimaldaks kohalikel venekeelsetel inimestel hästi hakkama saada.

niks on Venemaa välispoliitika eesmärkidest ja huvidest lähtuvalt ning Venemaa ametkondade suunamisel organiseerida ja koordineerida välisriikides elavat vene diasporaad. Kaasmaalaspoliitika eesmärk on venekeelse elanikkonna kontrollimise abil asukohariikide otsuste mõjutamine, kasutades selleks juba KGB aegadest teada mõjutustegevuse meetodeid, aga ka lihtsalt tegevuse rahastamist.

Kaasmaalaspoliitika edu eelduseks Eestis on venekeelse elanikkonna segregatsioon. Selle tõttu töötatakse vastu lõimumisele, mis võimaldaks kohalikel venekeelsetel inimestel liiga hästi hakkama saada. Viimasel

on viimastel aastatel olnud riigi asutatud fondid, mida enamasti finantseeritakse Venemaa riigieelarvest: 2007. a loodud fond Russki Mir, Aleksandr Gortšakovi nimeline Avaliku Diplomaatia Toetamise Fond (2010), Välismaal Elavate Venemaa Föderatsiooni Kaasmaalaste Õiguskaitse- ja Toetusfond (2012). Kavandatakse välismaal asuva venekeelse meedia toetamise fondi loomist.

Venemaa kaasmaalaspoliitika rahastamise läbipaistmatusega kaasneb korruptsioon. Huvilistest, kes sooviks saagida tükikese Venemaa riigieelarvest, puudust ei ole. Venemaa ametnike žargoonis nimetatakse seda

2012. aastal Igor Panjovkini juhtimisel tegevust alustanud Välismaal Elavate Venemaa Föderatsiooni Kaasmaalaste Õiguskaitse- ja Toetusfondi eesmärk on Venemaa retoorikat ja vaatenurka toetavate välisriikide vabaihenduste (ingl *non-governmental organization*, NGO – valitsusväline organisatsioon) toetamine ja rahastamine, koolitamine ja suunamine ning nende kaasamine Venemaa mõjutustegevusse rahvusvahelistes organisatsioonides ja meedias. Seesugustest riigi poolt organiseeritud ja rahastatavatest mittetulundusühingutest (ingl *government organised non-governmental organization*, GONGO) kui mõjutustegevuse tööriistadest Venemaa välispoliitiliste eesmärkide saavutamisel, oleme kõnelenud ka varasemates aastaraamatutes.

Ülal kirjeldatud põhjusel luuakse Venemaa kaasmaalaste toetusfondi rahastusel välisriikidesse Venemaa välispoliitilisi ja mõjutustegevuse eesmärke toetavate organisatsioonide võrgustikku. Venemaa on asunud mitmel pool maailmas fondi toel ja rahastusel looma nn kaasmaalaste õiguskaitsekeskusi. 2012. aastal loodi säärane keskus ka Tallinnas MTÜ Inimõiguste Teabekeskuse juurde. Seda juhib kohaliku Venemaa Föderatsiooni suursaatkonna alluvuses tegutseva Venemaa Kaasmaalaste Koordinatsiooninõukogu kaasmaalaste õiguskaitse eest vastutav poliitik Aleksei Semjonov. I. Panjovkin on selliste keskuste loomise eesmärgina esile toonud ärgitavat mõju venekeelse kogukonna konsolideerimisele välisriikides – seega mõjutustegevust kui sellist ei varjata, vaid peidetakse eufemismide taha.

Kooskõlas uue välispoliitika kontseptsiooniga – kaitsta Venemaa seisukohti inimõiguste valdkondades erisugustes rahvusvahelistes formaatides – korraldas fond mitme Eestis tegutseva kaasmaalaspoliitika aktivisti osalemise

23.09 – 4.10.2013 Varssavis OSCE Demokraatlike Institutsioonide ja Inimõiguste Büroo (ODIHR) iga-aastasel inimõõõtme järelevalve konverentsil (*Human Dimension Implementation Meeting*, HDIM). Paraku tegelesid need aktivistid seal Eesti ühekülgse halvustamisega juba eespool mainitud Venemaa põhisõnumeid kasutades. OSCE

Eestist kõnelesid ümarlaul Sergei Seredenko, Maksim Reva ja Larissa Semjonova. S. Seredenko arvates on kogu teooria Nõukogude okupatsioonist mõeldud vaid sisetarbimiseks. See on ilmikas näide Venemaa huvides tegutsevate, pealtnäha sõltumatute MTÜde sildi all toimuvast mõjutustegevusest.

Eelistatud sihtrühm on noored, kes on üldjuhul vastuvõtlikumad Venemaa propagandale, tundmata NSV Liidu ajaloo tegelikkust ning selle tagajärgi Eesti riigile ja rahvale.

üritusel organiseeris Moskvast tegutsev Rahvusvaheline Uusimate Riikide Instituut (*Международный институт новейших государств*) 25. septembril ümarlaua “Inimõiguste järgimise seire Kesk- ja Ida-Euroopas teoorias ja praktikas”, mida juhtis nimetatud instituudi Balti Uurimiskeskuse direktoriks tituleeritud kaasmaalasaktivist Dmitri Kondrašov, kelle meile teada olevat seotust Venemaa eriteenistustega seostasime juba 2007. a aastaraamatus. 2012. aastal loodud Balti Uurimiskeskus juhindub oma tegevuses põhimõttest, et Balti riikidel puudub õiguslik järjepidevus ning tegemist on NSV Liidu lagunedes tekkinud uute moodustistega endises Vene impeeriumis.

Peale kõige muu finantseerib nn Panjovkini fond nende aktivistide ja kõneisikute õpet, kes toetavad Venemaa spetsiifilist vaatenurka inimõigustele. 2014. aastast kavatakse vastavat pikaajalist koolitust korraldada Venemaa Riikliku Humanitaarlikooli baasil. 29.11 – 01.12.2013 korraldas Inimõiguste Teabekeskus fondi rahastusel Narvas koolituse, mille eesmärgiks on uute isikute kaasamine Venemaa Föderatsiooni kaasmaalaspoliitikasse. Eelistatud sihtrühm on noored, kes on üldjuhul vastuvõtlikumad Venemaa propagandale, tundmata NSV Liidu ajaloo tegelikkust ning selle tagajärgi Eesti riigile ja rahvale.

Oleg Bessedin ja Nikolai Petšatnov Venemaa suursaatkonna ees. FOTO: Andres Putting

Klubitegevus Venemaa moodi: meediaklubi Impressum, Format-A3, Skovoroda Klubi, Irboska Klubi

Kolmeks peamiseks Eesti-vastase mõjutustegevuse sõnumiks on süüdistused natsismis, venekeelse elanikkonna diskrimineerimises (määratlemata kodakondsusega isikute suur osakaal ühiskonnas, venekeelsete gümnaasiumite osalisele eestikeelsele õppele üleminek) ja perspektiivitu riigi kuvandi loomine (Nõukogude Liidu parimast Euroopa Liidu viletsaimaks riigiks).

Mainitud sõnumite ja narratiivide levitamisel on Eestis üheks tööriistaks MTÜ Impressum, mis alustas kohaliku ettevõtja Igor Teterini ja ajalehe Komsomolskaja Pravda korrespondendi Galina Sapožnikova juhtimisel Tallinnas tööd 2008. a oktoobris. Nn meediaklubi peamine väljund on kohtumisõhtute korraldamine Venemaal tuntud meedia- ja avaliku elu tegelastega, kelle ettekan-

Irboska Klubi eesmärk on taastada Venemaa Nõukogude Liidu aegne võimsus ja suurus

valt vanadele tuntud propagandateemadele. Kohtumisõhtutel I. Teterini ette loetavad "kuulajate küsimused" puudutavad peaaegu alati venekeelse kogukonna diskrimineerimist ja natsismi levikut Eestis. Isegi kui külalistel puudub nendes küsimustes oma väljakujunenud seisukoht, on nad siiski sunnitud midagi ütleva. Tavaliselt korraldatakse küsimuses väljatoodud negatiivsed või väärad faktid lihtsalt üle. Seesuguste valitud küsimuste abil hoitakse Venemaa jaoks olulised teemakäsitlused pidevalt päevakorral.

sügisel Leedus. 2010. a septembris laienes nn meediaklubide tegevus Krimmist ka mujale Ukrainasse, mil pealinnas Kiievis alustas tegevust Skovoroda Klubi. Viimase asutajaks oli Venemaa telekanali Rossija saatejuht Dmitri Kisseljov, kes on eelkõige tuntud raevuka Kremli-meelsuse ning lääneriikide vastasuse poolest. Informatsioonilise mõjutustegevuse olulisusest annab tunnistust Venemaa presidendi Vladimir Putini allkirjastatud 9. detsembri 2013. a määrus, millega saadeti laiali Venemaa suurim uudisteagentuur RIA Novosti ning selle asemele moodustati rahvusvaheline meediakompagnii Rossija Segodnja, mis keskendub Venemaa poliitika ja avaliku elu kajastamisele. Uus meediakompagnii ühendab endas endise RIA Novosti uudisteagentuuri ja riikliku raadiojaama Golos Rossii. Agentuuri uueks juhiks määrati Skovoroda Klubi asutaja D. Kisseljov ja peatoimetajaks RT peatoimetajana jätkav Margarita Simonjan.

Üksteisega äravahetamiseni sarnanevate propagandaklubide loomine Eestis, Lätis, Leedus ja Moldovas ning Ukrainas, samuti nende ühine tegevusmuster annavad tunnistust Nõukogude Liidu aegadest tuttava mõjusfääride poliitika jätkumisest Venemaa valitseva eliidi seas. Molo-

Eestis loodud propagandaklubi Impressum oli esimene, mis alustas tegevust territooriumil, mida Venemaa peab pärast Nõukogude Liidu lagunemist endiselt oma mõjusfääriks ja nn lähivälismaaks.

nete teemad kattuvad valdavalt üsna täpselt Venemaa propagandasõnumite sisuga. Impressumi külalised nimetavad end kohtumisõhtutel otseselt impeeriumimeelseteks inimesteks. Nad jutustavad kuulajatele Venemaa võimsuse ja mõjukuse kasvust. Kõigis Eesti probleemides on nende hinnangul süüdi liigne orienteeritus Läänele ja Venemaa umbusaldamine.

Propagandaklubi Impressum olemust ja sisu iseloomustab hästi tehnika, kuidas mõne külalise kohati liiga neutraalsena tunduv jutt viiakse osa-

Eestis loodud propagandaklubi Impressum oli esimene, mis alustas tegevust territooriumil, mida Venemaa peab pärast Nõukogude Liidu lagunemist endiselt oma mõjusfääriks ja nn lähivälismaaks. Järgnenud viie aasta jooksul on sama huvigrupp oma tegevust Venemaa naaberriikides üha laiendanud. 2009. a juulis moodustati Moldovas ja Ukrainas Krimmis klubi Format-A3, mis kasutab Impressumiga identset formaati ja samu esinejaid. 2011. a aprillis alustas Format-A3 kohtumisõhtute korraldamist Lätis ja 2012. a

tovi-Ribbentropi pakti alusel aastatel 1939-1940 okupeeritud riike käsitletakse kui sarnast kohtlemist vajavat tervikut. Tänapäeval on Moskva sihiks hoida nende riikide venekeelsetes kogukondades elus igatsust Nõukogude Liidu järele ja takistada loomulikkude lõimumist kohalikkude ühiskonda.

Impressumi ja tema sõsarclubide viimase aja soosituimaks, kuid seni avalikkuse eest varju jäänud koostööpartneriks on 2012. aastal Pihkvas asutatud Irboska Klubi. Tegu on Venemaa antiliberaalsete vaadete ühiskonnategelaste ja ekspertide ühendusega. Klubi esimees ja peamine ideoloog on Venemaa natsionalistliku ajalehe Zavtra marurahvuslasest peatoimetaja Aleksandr Prohhanov. Klubi tuumiku moodustavad Dünamiilise Konservatismi Instituudiga (DKI) seotud isikud, kes on varasemal ajal osalenud Eesti-vastases informatsioonilises mõjutustegevuses. Näiteks 2010. a avaldas propagandaportaali Regnum "Ühiskondliku memorandumid Venemaa Eesti-suunalise poliitika põhimõtetest", mille eesmärgiks oli mõjutada Venemaa valitsust jätkama Eesti-vaenulikkude poliitikat (vt lähemalt Kaitsepolitsei ameti aastaraamatust 2010). Allakirjutajate seas oli DKI programmide direktor Mihhail Demurin ja mitmed teised nüüd Irboska Klubi tegevusega seotud inimesed. Samal aastal pälvis M. Demurin Liivi- ja Eestimaa Venemaaga liitmise 300. aastapäeva mälestusmedali. Selle medali andis välja Riias tegutsenud Liivi- ja Eestimaa Vene impeeriumiga ühendamise 300. aastapäeva tähistamise ühiskondlik komitee.

2012. a septembris Irboska Klubi avaläritusel Pihkvas osales tervitus-sõnavõetuga Venemaa kultuuriminister Vladimir Medinski. Hiljem püüdis Kreml väita, et minister viibis klubi asutamise juures pooljuhuslikult samal ajal toimunud Irboska küla juubeliürituste tõttu. Üldista-

N. Petšatnov 9. mail Venemaa suursaatkonna aknal rahvast tervitamas. FOTO: Andres Putting

valt on Irboska Klubi eesmärgiks taastada Venemaa Nõukogude Liidu aegne võimsus ja suurus, kasutades karmi ja konservatiivset poliitikat. Klubi ideoloogi A. Prohhanovi siht on luua "ideoloogiline relv" ja anda see Venemaa võimude käsutusse. Täpsemalt ütles Prohhanov: "Meie klubi – see on laboratoorium, kus töötatakse välja Vene riigi ideoloogia, instituut, kus luuakse läbimurde kontseptsioon, sõjaline töötuba, kus sepistatakse ideoloogiline relv, mis kohe saadetakse lahingusse".³ Seni on Vene meedias enim tähelepanu pälvinud klubi pöördumine Vladimir Putini poole üleskutsega alustada ettevalmistusi Nõukogude Liidu 100. aastapäeva suurejoone-

analüütik Mihhail Deljagin, saatejuht ja ajakirjanik Maksim Ševtšenko, publitsist Nikolai Starikov,⁴ ökonomistid Mihhail Hazin ja Andrei Kobjakov jt on Eestis esinenud Impressumis ettekannetega. 24. jaanuaril 2013 korraldas Impressumi sõsarclubi Format-A3 Moldovas Chişinăus kohtumisõhtu Irboska Klubi esimehe A. Prohhanoviga teemal "Venemaa: imperialistlikud ambitsioonid ja rahvuslikud prioriteedid". 15. juunil 2013 aitas Format-A3 korraldada rahvusvaheliselt tunnustamata Transnistria pealinnas Tiraspolis Irboska Klubi väljasõiduistungit, kus koos kohalike venemeelsete poliitikutega hellitati taas mõtteid Euraasia Liidust ja impeeriumi taastamisest.

Prohhanov: "Meie (Irboska – Toim.) klubi – see on laboratoorium, kus töötatakse välja Vene riigi ideoloogia, instituut, kus luuakse läbimurde kontseptsioon, sõjaline töötuba, kus sepistatakse ideoloogiline relv, mis kohe saadetakse lahingusse."

liseks tähistamiseks ja rajada Uljanovskisse hiiglaslik Nõukogude Liidu muuseum. Ühtlasi kuulub klubi eesmärkide hulka Volgogradi tagasinimetamine Stalingradiks ja linna Stalini ausamba püstitamine.

Mitmed praegused šovinistliku Irboska Klubi liikmed, nagu majandus-

On selge, et Irboska Klubi liikmed ja nende mõttekaaslased Venemaa võimuladvikus käsitlevad Balti riike, Moldovat ja Ukrainat lihtsalt Venemaa jaoks ajutiselt kaduma läinud territooriumitena. Sümbolne on asjaolu, et klubile nime andnud Irboska oli Tartu rahulepingu järgi Eesti Vabariigi territoorium.

³ Vene "Наш клуб – это лаборатория, где будет вырабатываться идеология русского государства, институт, где будет создаваться концепция рыбка, военная мастерская, где будет коваться идеологическое оружие, которое сразу будет отправляться в бой". <http://rusnovosti.ru/news/224797/>

⁴ Nikolai Starikov sündis 1970 Leningradis. Hariduselt keemiatööstuse insener-ökonomist. Väga viljakas kirjamees, impeeriumi, Stalini ja Putini ülistaja. Impressumi külaline 2011. a.

Ajaloopropaganda

Nõukogude Liidus käsitleti ajalugu eelkõige propagandarelva ja ideoloogilise kasvatusvahendina, mida muuhulgas kasutati teisitimõtlemise lämmatamiseks. Sellest sovetlikust mõttelaadist ei ole Venemaa vabane- nud ka tänapäeval, misõttu püütakse kõikvõimalike vahendite abil eitada

päeva materjalidele tuginedes kaitsta jaburat väidet, nagu viiksid Eesti, Läti ja Leedu oma riikides ellu etnilist ge- notsiidi. Selleks kõrvutab ta kohatult tänapäeval Eestis elavate venelaste ja Natsi-Saksamaa juutide olukorda.

Täielikult on maha vaikitud kogu Nõukogude okupatsioon ja sellega kaasnenud repressiivpoliitika. Film üritab jätta muljet, nagu toimetanuks eestlased, lätlased ja leedulased Saksa okupatsiooni aastatel 1941–1944 omapead, moodustades üha uusi poliitseipataljone, leegione ja omakaitseüksusi Venemaa tsiviilelanike hävitamiseks. Seejuures illustreerivad Saksa okupatsiooni aastatel Eestis, Lätis ja Leedus aset leidnud juutide tapmisi hoopis tuntud kaadrid Varsavi getost. Nõukogude ajaloopropaganda varasalvedest on välja otsitud

SMERŠ-i võitlust Balti riikide ja Lääne-Ukraina vastupanuliikumistega sõjajärgsetel aastatel. Kirjutis tugineb tervikuna Nõukogude ajalookäsitlusele ning kujutab kõiki vastupanuliikumises osalenuid fašistlikult meelestatud bandiitide ja veriste kõrilõikajatena.

Artiklis on muuhulgas kirjeldatud ka ERNA luuregrupi tegevust ja ära mainitud üksuse juht “Abwehri agent” Henn-Ants Kurg. Jutustatakse, kuidas ERNA liikmed mõrvasid Punaarmee ohvitseri ja kohalikke kommunistlikke aktiviste, lõigates “visiitkaardina” ohvrite kehadele E-tähe ja jättes maha verised Soome pussid. Täpselt sellised väited ERNA kohta pärinevad Eesti NSV KGB uurimisosakonna ülema Leonid Barkovi 1974. aastal ilmunud raamatust “Abwehr Eestis”. See on vaid üks näide külma sõja aegsete propaganda- tehnikate taaskasutusest 21. sajandil Venemaa eriteenistuste poolt.

Vene eriteenistused kasutavad 21. sajandil külma sõja aegseid propagandatehnikaid.

Nõukogude okupatsiooni Balti riiki- des ning eitada ja õigustada Nõuko- gude võimu poolt okupatsiooni ajal toime pandud repressioone. Oma- aegse Nõukogude Liidu ja praeguse Venemaa ajalookontseptsiooni kaits- jateks on alati olnud selle riigi eri- teenistused, kes tänaseni otsustavad valitud isikute juurdepääsu üle Teise maailmasõja süngemaid saladusi si- saldavatele arhiividokumentidele Ve- nemaal.

2007. a aprillirahutuste aktivisti- na tuntud Maksim Reva esitles 2013. aastal Peterburis ja Tallinnas oma do- kumentaalfilmi “Balti riikide varjatud ajalugu”. Filmi režissöör-operaator on Eesti venekeelse telekanali TVN töö- taja Oleg Bessedin, toimetaja Tallin- nas elav endine Nõukogude sõjaväe- lane Nikolai Petšatnov ja konsultant Peterburi ajaloolane Timofei Potapen- ko. M. Reva püüab arhiivi- ja täna-

juba 1950.–1960. aastatel rohkem kas- utust leidnud süüdistused natsidega koostöös ja holokaustis osalemises, mida siis rakendati küll peamiselt Balti riikide pagulaskonna aadres- sil. Taas lähevad filmis käiku KGB juurdlustoimikud ning füüsilise vä- givallaga ja relva ähvardusel saadud kaheldava väärtusega ülestunnistu- sed endistelt 36. Kaitsepataljoni sõ- duritelt. Tasub tähele panna, et filmis kasutatud materjalide loetelus seisab esikohal Venemaa Föderaalse Julge- olekuteenistuse (FSB) arhiiv, kuhu laiem avalikkus ligi ei pääse.

FSB Ühiskondliku Nõukogu poolt väljaantava ajakirja FSB: Poolt ja Vas- tu 2013. a detsembrinumbris, mis oli pühendatud Venemaa sõjaväelu- re SMERŠ-i 95. aastapäevale, ilmus FSB sõjaväevastuluure endise ülema Vladimir Petrištševi artikkel “Sõja- väevastuluure eesliinil”, mis käsitleb

Mir Bez Natsizma

End õiguskaitseliikumiseks nimetava GONGO ehk riigi organiseeritud va- baühenduse Mir Bez Natsizma (MBN, Natsismita Maailm) tegevus väljen- dub Venemaa huvide esindamises rahvusvahelisel tasandil ning järjepi- devas natsismisüüdistuste levitamises Eesti, Läti, Leedu, Ukraina jt riikide aadressil. Endiselt teeb MBN jõupin- gutusi organisatsiooni kajastamiseks rahvusvahelise ja neutraalse inimõi- guste kaitse institutsioonina. Selle ku- vandi varjus levitatakse aga Venemaa võimudele vajalikke propagandasõnu- meid. Ära püütakse kasutada OSCE, ÜRO, Euroopa Nõukogu ja teiste hästi tuntud rahvusvaheliste organisatsioo- nide head nime ja reputatsiooni. Kui 2012. aastal pidas MBN oma liikmete kokkutuleku Strasbourgis, siis 4. juu- nil 2013 Washington DCs. Eestit esin- das konverentsil Yana Toom.

2013. a sügisel osalesid mitmed MBN-i esindajad Varssavis eelmainitud OSCE Demokraatlike Institutsioonide ja Inimõiguste Büroo (ODIHR) iga-aastasel inimõõtmeme järelevalve konverentsil. Lisaks kavajärgsetele tööstungitele oli foorumil osalevatel vabaühendustel võimalik lõunapausidel ja õhtusel ajal organiseerida vaba teemapüstitusega kõrvalüritusi ja ümarlaudu. Kavalehel oli kirjas, et kõrvalürituste pealkirjad on organiseerijate sõnasutatud ega pruugi väljendada OSCE ODIHR-i seisukohti. Mitmele Venemaa GONGO-le andis see siiski võimaluse edastada oma propaganda-sõnumeid OSCE sildi all.

Tüüpiliseks näiteks OSCE üritusel elluviidavast Venemaa mõjutustegevusest oli MBN-i ja selle allorganisatsioonide Latvija Bez Natsizma ja Estonija Bez Natsizma poolt 30. septembril korraldatud kõrvalüritus "Massiline kodakondsusetus Eestis ja Lätis kui etnilise diskrimineerimise tulemus".

2013. aastal pärssisid MBN-i aktiivsemat tegevust skandaalid organisatsiooni juhi Venemaa Föderatsiooni nõukogu endise liikme ja ärimhe Boris Špigeli ümber. Jaanuaris hakkasid Venemaa sotsiaalvõrgustikes ringlema kohtuotsuse koopiad, mis tõendasid, et 1982. aastal mõisteti B. Špigel Vene NSFSV kriminaalkodeksi § 120 alusel süüdi seksuaalkuriteos. Novembris saatis Venemaa 5. kanali telesaate "Moment Istino" ("Tõehetk") autor Andrei Karaulov MBN-ile ja Venekeelse Juutkonna Ülemaailmsele Kongressile kirjad, milles palus kommenteerida B. Špigelile esitatud süüdistusi. Mõne aja möödudes jõudsid nimetatud organisatsioonideni aga A. Karaulovi nime ja allkirja kandvad võltsitud pöördumised, mis lükkasid ümber varasemate järelepärimiste sisu. Detsembris süüdistas

Venemaa ajakirjanik A. Karaulov B. Špigelit tema allkirjadega pöördumiste võltsimises.

Noortelaager Sojuz – lapsed varakult punalipu alla

Järjekordne ilmekas näide Venemaa ihalusest oma nõukogude mineviku järele ja soovist hoida värskena mälestust omaaegsest impeeriumist on sõjalis-sportlik noortelaager "Союз: Наследники победы" (Võidu Järglaste Liit). Igal aastal korraldatavast noortelaagrist võtab osa paarsada last Venemaalt, SRÜ-st ja Balti riikidest, nende hulgas 2013. aastal rühm Maardu kooli õpilasi. Venemaa poolt Suures Isamaasõjas 1941–1945 saavutatud võidu auks korraldatav laager on pärvinud ka varem Eesti ja Läti meedia tähelepanu kui omamoodi kurioosum. Üritust saatev ja nõukogude ajast tuttav loosung rahvaste sõprusest ei suuda siiski varjata ürituse tegelikku olemust, mis on agressiivne, globaalset sõjalist üleolekut taotlev ja teiste suhtes sallimatu. Aas-

satud Ukraina Kaitseministeeriumi ühiskondlik nõukogu, Odessa linn ja oblastiadministratsioon olid pigem statisti rollis. Ürituse arvukate toetajate hulka kuulusid tuntumatest institutsioonidest veel Moskva Riiklik Rahvusvaheliste Suhete Instituut ja Rahvusvaheline Antifašistlik Rinne. Tegu polnud vähetähtsa sündmusega: seda tõestab ainuüksi asjaolu, et ürituse meediapartneriteks olid kõik Venemaa suuremad infoagentuurid ja väljaanded. RIA Novosti, ITAR-TASSi, Komsomolskaja Pravda ja Rossiiskaja Gazeta kõrval kajastasid toimunut mitu Venemaa armee ja siseministeeriumi ametkondlikku häälekandjat ning ikka ja jälle esilekerkiv natsionalistlik ajaleht Zavtra.

Sõjalis-sportliku noortelaagri Sojuz korraldajad on tihedalt seotud Venemaa sõjaväeluurega GRU – organisatsiooniga, mille tegutsemispõhimõtted on kaugel altruismist. Laagri peakorraldaja, ühenduse Isamaa Vaprus juhiks on endine GRU ohvitser Oleg Bakanats. Laagris viibivatele

Noortelaagri Sojuz nõukogude ajast tuttav loosung rahvaste sõprusest ei suuda siiski varjata ürituse tegelikku olemust, mis on agressiivne, globaalset sõjalist üleolekut taotlev ja teiste suhtes sallimatu.

takümneid Nõukogude okupatsiooni all kannatanud eestlastes peaks Sojuzi puhul tekitama võõristust juba ainuüksi läbiv nõukoguliku sümboolika kasutamine ja punalipu lehvitamine.

2013. a septembris toimunud järjekordne noortelaager Sojuz oli varasematest mõneti erinev, kuna toimus esmakordselt väljaspool Venemaad. Odessas toimunud ürituse läbiviimise eest vastutasid Venemaa poolt föderaalagentuur Rossotrudnitšestvo ja ühendus «Доблесть Отечества» (Isamaa Vaprus). Korraldusse kaa-

lastele õpetati vene luurajale olulisi teadmisi: näitlejameisterlikkust, diplomaatiat, ülevaadete-analüüside koostamist ja lahingumeditšini. Oma isiklikke kogemusi sõjaväeluure alalt jagas lastega Venemaa Sõjaväeluure Veteranide Liidu president ja sõjaväeluure erukindralleitnant Juri Babajants.

VASTULUURE

2013. aasta oli läbi vastuluure primaarvaadates sündmusterohke. Maailmapraktikat ja meediat täitis teave koos elava aruteluga elektroonilisest luurest, selle ulatusest, läbiviijatest, spionaaži eetikast ja luure seadus-

Tuvastasime mitmete luureteenistuste tegevusi ja huve Eestis ning Eesti suhtes. Nagu varasematel aastatel tuleb nüüdki tõdeda, et suurimat tähelepanu pälvisime Venemaa eriteenistustelt. Venemaa välispoli-

luure osatähtsuse kasvule. Kinnitame seda ka nüüd. Küberluure tuvastamine, ulatus ja korraldajate leidmine on vastuluure spetsialistidele ning õiguskaitseasutustele keeruline väljakutse. Luure taktikad ja võimalused muutuvad kiiresti koos tehnika ja tarkvara arengu ning inimeste IT-harjumuste muutumisega. Luure sihtmärgiks võib olla iga tundlikule teabele juurdepääsu omav üksikisik, ettevõtte, riigiasutus või küberkeskkond.

Luure taktikad ja võimalused muutuvad kiiresti koos tehnika ja tarkvara arengu ning inimeste IT-harjumuste muutumisega.

test ning reetmistest. Nõnda palju avalikkuse tähelepanu ei ole luuretegevus vähemalt viimase kümne aasta jooksul pälvinud. Eesti on viimase viie aasta sees paistnud silma nelja riigireeturi paljastamisega.

tilisi huve ja geopoliitilist tegutsemist arvestades on see ohuks Eesti riigi julgeolekule.

Oma aastaraamatutes oleme korraldajalt juhtinud tähelepanu küber-

Mõistlik silmas pidada

- Eesti on NATO ja Euroopa Liidu liikmesriigina luureteenistuste huviobjekt. Eriti aktiivsed on meie suhtes Venemaa eriteenistused, kel on huvi ja ressursi töötamiseks Eesti ja meie liitlaste vastu. Kasutatakse paljusid luureliike ja luureplatvorme: inimluure, elektrooniline luure, diplomaatiline luure, luure omalt territooriumilt, illegaalid.

- Eesti elanik ja kodanik võib sattuda Vene luure sihtmärgiks, kui ta valdab informatsiooni või suudab mõjutada protsesse, mis on vajalikud Vene eriteenistustele oma eesmärkide saavutamiseks.
- Iga isik, riigiasutus ja ettevõtte saab end kaitsta värbamise, ebaseadusliku arvutivõrku tungimise ning kompromiteerimise eest. Igaüks saab oma arvutialase turvateadlikkuse taset tõstes ja raken-

dades küberohtude eest kaitsta nii enda isiklikku kui ka tööalast arvutikeskkonda.

- Parim kaitse on esimesel võimalusel Eesti julgeolekuasutuse teavitamine kokkupuutekahtlusest võõrriigi eriteenistusega.
- Kõik riigisalatusele juurdepääsu loaga isikud peaksid edasiste probleemide vältimiseks KAPOle teada andma igast kontaktist võõrriigi eriteenistuse või õiguskaitseasutusega.

Venemaa eriteenistuste eripäradest ning huvidest Eesti suhtes

FSB – Föderaalne Julgeolekuteenistus. Kuigi tegu on sisejulgeoleku teenistusega, kogub FSB ka klassikalist, sh poliitilist luureinfot ja teostab mõjutusoperatsioone. Oluline on nende roll küberluures. Eestiga tegeleb mitu FSB keskstruktuuriüksust. Regionaalsetest valitsustest tuleb Eesti vastu suunatud tegevuse poolest esile tõsta FSB Peterburi linna ja Leningradi oblasti valitsust. Kõikide FSB operatiivüksuste huvides töötavad signaalluure (sh küberluure) üksused. FSB peamisi meetodeid inimluure vallas on Venemaad külastavate n-ö sihtmärkide värbamine ning oma agentide saatmine Eestisse. Kuigi FSB puhul toimub värbamistegevus ja inimallikate käitlemine peamiselt Venemaal, siis teatud juhtudel viiakse selline tegevus üle ka kolmandatesse riikidesse. FSB värbamiskatsete peamised sihtmärkide Eestist on riigiametnikud, jõustruktuuride töötajad (ka endised), ärimehed ja poliitikaga seotud inimesed. FSB värbamine on tihti jõuline, värvatavatele avaldatakse survet ja samas võidakse pakkuda teeneid. Kui katse ei õnnestu, siis püütakse objekti elu keeruliseks teha: segatakse äritegevust, ei võimaldata Venemaad külastada, ähvardatakse.

FSB kasvatab süstemaatiliselt oma võimekust küberluure ja -vastuluure vallas. 15.01.2013 andis Venemaa

president FSB-le korralduse töötada välja Venemaa Föderatsiooni riigiasutuste ja kriitiliste infrastruktuuri vastu suunatud küberrünnetega võitlemise riiklik süsteem. Vastavasisulised seadusemuudatused võttis Riigiduum vastu möödunud aasta detsembris. Küberluures on FSB peamiseks eesmärgiks sisseseisvad välisriikide salastatud arvutivõrkudesse. FSB ülesanne on toetada eriteenistuslike võtetega Venemaa juhtimisel loodava Euraasia Liidu teket. Kui mujal maailmas toimuvate välispoliitiliste protsesside kohta info kogumine ja nende mõjutamine on traditsiooniliselt olnud SVRi ülesanne, siis mõjutustegevust viib läbi ka FSB.

SVR – Venemaa Välisluureteenistus. SVR teostab Eesti suhtes luuretegevust nii Venemaalt, kolmandatest riikidest kui ka Eesti enda territooriumilt, kasutades selleks nii diplomaatilist kui ka mittetraditsioonilist katet. Toetust luuretegevusele otsitakse kohalike elanike hulgast. Oluliseks võivad kujuneda isikute varasemad kontaktid ja sidemed ENSV KGB-ga. SVRi peamised huvid ja sihtmärgid Eesti Vabariigis on Eesti julgeolekut tagavad institutsioonid, sh Kaitsepolitsei, nende asutuste professionaalne võimekus, riigi julgeolekule oluline salastatud teave. Peale selle tuntakse huvi Eesti Vabariigi sise- ja välispoliitiliste protsesside ning erakondade tegevuse vastu. Samuti huvitab SVRi Eesti osalus rahvusvahelistes organisatsioonides, allianssides ning Eesti Vabariigi kahe- või mitmepoolne rahvusvaheline koostöö. SVR on oma poliitilises teabehankes ilmutanud kasvavat huvi noorema põlvkonna Eesti poliitikute vastu, kelle kaudu

tahetakse pikas perspektiivis juurdepääsu (välis)poliitilistele otsustusprotsessidele. Kuigi 2013. a sügisel toimunud kohaliku omavalitsuse volikogu valimised ei toonud esile märgatavat SVRi teabehankelise tegevuse aktiveerumist, võib seda oodata rohkem 2014. a Euroopa Parlamendi valimiste ajal ja järgmiste Riigikogu valimiste eel. Venemaale on hetkel oluline omada võimalikult palju toetajaid Euroopa Liidus – 2013. aastal oli üks Venemaa tähtsamaid välispoliitilisi taotlusi viisavabadus Euroopa Liiduga.

GRU – Kindralstaabi Luurepeavalitsus. GRU tegutseb Vene relvajõudude ja sõjatööstuse huvides ning luureteenistuse peamine eesmärk on luua, omada ning laiendada operatiivpositsioone võimaliku vaenlase juures. Venemaa relvajõud arendavad jätkuvalt oma sõjalist võimekust Lääne sõjaväeringkonnas ja harjutavad tegevust lääne suunal. 2013. a sügisel toimusid Venemaa ja Valgevene operatiiv-strateegilised õppused ZAPAD-2013, millesse oli kaasatud ka GRU. Venemaa kõrgeim poliitiline juhtkond on GRU-le ülesandeks andnud oma operatiivse ja informatiivse potentsiaali suurendamise.

Traditsiooniliselt kasutatakse luureks diplomaatilist katet ning luuretegevust viiakse ellu oma territooriumilt. GRU maa- ja mereväe agentuurluure struktuuriga ja signaalluurega püütakse saavutada GRU-le püstitatud teabekogumise ülesannete ning luureprioriteetide täitmist. Vene sõjaväeluure kogub Eestit puudutavat informatsiooni ka kolmandates riikides ja nende kaudu.

Vene sõjaväeluure peamine strateegiline sihtmärk on NATO – alliansi poliitiline ja sõjaline planeerimine, NATO salastatud informatsioon ja sellele juurdepääsu omavad isikud. Huvi all on Eesti kaitsejõud tervikuna (kaitsevägi, Kaitseliit), sõjalised võimed ja objektid, rahvusvaheline sõjaline koostöö ning kõik Eesti NATO liikmesusest tulenev. Vene sõjaväeluure kogub peale sõjaväelise informatsiooni ka poliitikat, majan-

luureaktiivsust Eesti kaitseväge missioonide ja Eestis asuvate rahvusvaheliste organisatsioonide vastu.

Riigireeturi paljastamine

Kaitsepolitsei on Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamise järel julgeolekuasutuse üht põhiülesannet täites tuvastanud teiste riikide luurajate tegevust Eestis. Vaideldamatult on kõige aktiivsemad olnud Venemaa

augustil kinni Vladimir Veitmani. Paari aasta eest pensionile läinud kaitsepolitsei tehnilise spetsialisti suhtes kogutud tõendite pagas oli veenev ja Veitman tunnistas enast süüdi. Harju maakohus mõistis Veitmani kokkuleppemenetluses süüdi riigireetmises ning mõistis talle liitkaristuseks 15 aastat vangistust ja konfiskeeris kriminaaltulu 120 000 eurot. Kohus rahuldaskaitsepolitsei ameti tsiviilnõude Veitmani vastu 65 000 euro ulatuses. Kuna kohtuistung oli riigisaladuse kaitseks kinnine, saame kurtöö ja sellele jälile saamise tagamaid avada piiratud ulatuses.

Vajalike oskustega töötajast sai reetur

Vladimir Veitman asus kaitsepolitseisse tööle detsembris 1991. Eesti Vabariik vajas iseseisvuse taastamise järel tugevaid julgeolekuasutusi, mis tähendas raskeid valikuid. Kaitsepolitsei taasloomisel ei olnud Eestis teisi tehnilise teabehanke spetsialiste peale nende, kes olid töötanud NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komitees (KGB). Kaitsepolitsei toonasel juhtkonnal oli valida, kas kasutada tehnika valdkonnas KGB oskusteavet või jääda oma tehniliselt võimekuselt sisuliselt õpi-
poisi rolli ja seega oma vastastele masendavalt alla. Otsustati lähtuda põhimõttest, et endisi KGB töötajaid ei kaasata operatsioonide planeerimisse ja juhtimisse, kuid kasutatakse neid vältimatus ulatuses tehnilistes operatsioonides.

Vladimir Veitman töötas aastaid korrektselt ja ausalt. Ta ei olnud kunagi kaitsepolitseis juhi ametikohal, ei osalenud operatsioonide planeerimises, ei omanud teavet

Huvi all on Eesti kaitsejõud tervikuna (kaitsevägi, Kaitseliit), sõjalised võimed ja objektid, rahvusvaheline sõjaline koostöö ning kõik Eesti NATO liikmesusest tulenev.

dust, energeetikat ja teaduslik-tehnoloogilist arengut puudutavat teavet. Viimasega täidetakse muuhulgas Venemaa kaitsetööstuskompleksi teabehanke tellimusi. 2013. aastal oli nähtav GRU huvi Afganistani, küberkaitse, NATO taristute ning õpustuste vastu: sh NATO kollektiivkaitseõppus STEADFAST JAZZ-2013. Samuti huvituti Eesti sõjatööstuse ettevõtetest. Prognoosida võib GRU

Föderatsiooni eriteenistused, kelle Eesti riigi julgeoleku vastased samud pole jäänud tähelepanuta. Selle aastatepikkuse luuretegevuse avastamiseks, tõkestamiseks ja ennetamiseks tehtud töö tulemustest saame avalikkusega paraku jagada vaid osa.

2013. aastal avalikustas kaitsepolitsei oma pika salajase vastuluureoperatsiooni tulemuse, pidades 7.

Väike osa riigireeturilt ära võetud kriminaalsest tulust

V. Veitman

salajaste kaastöötajate ega nende kogutud info kohta. Tähtis on ka asjaolu, et tal polnud ligipääsu ELi ega NATO saladustele. Värbamine Venemaa eriteenistuste poolt toimus aastaid hiljem, tema koostööst SVRiga saame rääkida aastast 2002.

Mis viis Vladimir Veitmani koostööle ebasõbraliku eriteenistusega? Eesti ja teistegi riikide julgeolekuasutuste praktika näitab, et värbamine või siis reetmisele kallutamine ei toimu üleöö, vaid pikaajalise, isegi aastatepikkuse töö tulemusena, mida meie eriala terminoloogias nimetatakse kultiveerimiseks. Kontakti loomisele, antud juhul hoidmisele järgneb pidev kompamine, kas kasulik objekt võiks olla “värbamisküps”.

Vladimir Veitman oli oma KGB aegadest jäänud suhtlema temaga samas üksuses töötanud, seejärel aga SVRi palgale läinud Nikolai Jermakoviga. Omavaheline läbikäimine hoidis Jermakovi päris heas teadmises, mis Veitmani elus toimub. Erandiks oli esialgu vaid see, mida teeb Veitman töö. Saatuslikuks murdehetkeks Veitmanil olid

kuhjunud probleemid isiklikus ja ametialases elus ning avameelsushoos avaldas ta Jermakovile veidi oma tööst. On põhimõttelisi olukordi, kus pole kaksipidi mõistmist: ei saa avaldada “natuke” riigisaladust. Sellele järgnes Veitmanilt teine vale otsus: jätta seesugusest huvist teavitamata oma juhid kaitsepolitseis. Venemaa eriteenistus SVR haistis siin oma võimalust. Aeglase ja sujuva manipuleerimise käigus kasutati Veitmani koostööle kallutamisel ära segamotivatsiooni: karjääris pettunud mehele anti võimalus olla tähtis, eraelus tagasilööke saanud ego turgutati ja pakuti ka raha. Tublist spetsialistist oligi inimliku nõrkuse ajel saanud reetur.

On põhimõttelisi olukordi, kus pole kaksipidi mõistmist: ei saa avaldada “natuke” riigisaladust.

Nii uskomatu kui see ka ei tundu, polnud Veitmani reetmisele kallutamises otseselt määrav tema varasem KGB taust, mis oli ju kaitsepolitseile teada. Eesti riik on astunud hulga samme maandamaks endiste KGB töötajatega seotud julgeolekuriske. 1995. aastal võeti vastu Eestit okupeerinud riikide julgeolekuorganite või relvajõudude luure- või vastuluureorganite teenistuses olnud või nendega koostööd teinud isikute arvelevõtmise ja avalikustamise korra seadus. Selle seaduse alusel on paljud endistest KGBlastest avalikustatud. Teine suur osa on teinud ülestunnistuse, mis raskendab, kuid ei välista nendega kontakteerumist Venemaa Föderatsiooni poolt. Nende isikute tegevuse suhtes toimuva pideva ja põhjaliku teabe kogumise tulemuseks on ka käesolev juhtum. Kõigi meetmete kombinatsioonis võime öelda, et teame endiste KGBlaste tegemistest Eestis täna rohkem kui

Venemaa Föderatsiooni, kelle valduses on neid isikuid puudutavad dokumendid okupatsiooniajast. Nii et Veitmani juhtumi puhul polnud kõneka asjaoluna tegemist väljapressimisega. Ka vastuluure ekspertide kogemus kinnitab, et pikaajaline tulemuslik operatsioon ei põhine üldiselt šantaažil, vaid õigel hetkel luuakse soodsad tingimused ja inimene viiakse selleni, et ta asub vastaspoole jaoks tööle ning hiljem leiab ennast ise sundseisus. Siinkohal on jällegi hea võimalus meelde tuletada, et igast sellisest olukorrast saab inimene endale parema lahenduse siis, kui ta tuleb ise Eesti julgeolekuasutusele toimunust rääkima. Loomulikult mida varem, seda parem.

Riigireeturi kinnipidamiseni jõuti 2013. a augustis, kui oli piisavalt tõendeid kogutud. Vahistamise järel veenvate tõenditega silmitsi seistes asus Veitman uurijatega koostööle. Kaitsepolitsei on välja selgitanud isikud, kes Venemaa Föderatsiooni eriteenistuse poolt Veitmani tegevust juhtisid. Tema agendijuht oli Nikolai Jermakov, Venemaa välisluure agent. Venemaa kodaniku Jermakovi kontaktisikuks oli omakorda SVRi ohvitser Valeri Zentsov.

Kohtumised Jermakoviga toimusid kolm-neli korda aastas Eestis. Vaid korra saadi kokku väljaspool Eestit – 2007. a augustis Dubrovnikus Horvaatias. Kohtumisel osales Jermakovi kuraator, endine KGB ohvitser Valeri Zentsov. Mees, kellest oleme varem rääkinud kui Herman Simmi agendijuhist.

Veitman hoiatas SVRi

Simmi jälgimisest

Mida Vladimir Veitman nende aastate jooksul Venemaa Välisluureteenistusele reetis ja kui suurt kahju ta tekitas, pole meil võimalik lõpuni avada, kuna me ei soovi aidata Venemaa eriteenistustel Eesti julgeolekut kahjustada. Kaitsepolitseis peetakse küll rangelt kinni teadmisvajaduse põhimõttest ja seda kontrollitakse, kuid rohkem kui kümne aasta jooksul oli omajagu, mida reeta: andmeid töökorralduse, kolleegide ja kaitsepolitsei tehnilise võimekuse kohta nii palju, kui Veitman sellega kokku puutus. Kogenud julgeolekutöötaja mõistis kindlasti vahelejäämise riski ning kaalutles seda ka teabe edastamisel. Valdavalt edastas Veitman teavet silmast silma kohtumistel ilma tehnilise sidepidamiseta vanamoodsal viisil suuliselt.

Kaalukaima ja konkreetseima näitena saame välja tuua: Veitman avaldas Venemaa luureteenistusele, et Herman Simm on kapo jälgimise all. Ta küll hoiatas Venemaa teenistust, kuid kaitsepolitseil õnnestus vältida olukorda, kus Simm mõistnuks enda kahtluse all olemist enne tabamist. Kindlasti said kahjustada mitmed kaitsepolitsei tegevused, mida polegi võimalik rahas arvestada. Sinna hulka on kuulunud nii tarkvara väljavahetamised kui ka muud ümberseadistused.

Kahtlemata on reetur tekitanud kahju riigi julgeolekule ja juhtum tervikuna on ebameeldiv ja mõtlemapanev. Riigireeturi tabamine ei ole kunagi kerge, kuna tegemist on mõlemal poolel professionaalidega ning hoolikalt ette valmistatud ja

konspireeritud tegevusega. Seega on reeturi tabamine alati võit neile, kes reeturi tabasid, ja raske hoop neile, kelle heaks reetur tegutses.

Asjaolu, et kaitsepolitsei on tabanud viimase viie aasta jooksul neli riigireeturit, neist kolm viimase kahe aasta jooksul, kõneleb ennekõike järgmistest asjaoludest:

- Venemaa luuretegevuse surve Eesti suunal on agressiivne, kuna Eestis on saladusi, mille vastu on Venemaal väga suur huvi;
- Venemaa eriteenistused hoolivad oma agentidest vaid seni, kuni need vajalikku infot hangivad – hätta sattunud jäetakse maha;
- Eesti julgeolekuasutused on praegu piisavalt tugevad, et agressiivse salakuulamisega võidelda, neid operatsioone paljastada ja riigireetureid vastutusele võtta.

Nikolai Jermakov – SVRi agent

- sünd. 10.02.1948
- 1975–1991 ENSV KGB
- alates 1991 eraettevõtluses Eestis ja Venemaal
- Venemaa kodanik, Eestis viibis elamisloa alusel

Valeri Zentsov – Jermakovi kuraator

- sünd. 31.08.1946
- 1969–1991 ENSV KGB
- jätkas teenistust Venemaal SVRis.
- kuni 2001 endise Kaitseministeeriumi ametniku Herman Simmi agendijuht

Vladimir Veitman

- sünd. 15.02.1950 Tallinnas
- 1957–1967 Tallinna 30. Keskkool
- 11.1968–11.1970 NL armeeteenistus, sideoperaator
- 1970–1980 Sideministeeriumi Tallinna Telefonivõrk (elektrimontöör, insener, tsehhi juhataja)
- 1972–1978 Tallinna Polütehniline Instituut, automaatika ja telemehaanika eriala
- 05.1980–11.1991 ENSV KGB operatiivtehniline osakond (OTO)
 - 1980–1986 operatiivvolinik
 - 1986–1989 OTO ülema asetäitja
 - 1989–11.1991 OTO ülem
- 12.1991–31.05.2011 Kaitsepolitseiamet, tehniline spetsialist
- alates 31.05.2011 pensionär
- kinni peetud 07.08.2013
- süüdi mõistetud 30.10.2013

V. Veitman erinevates rollides

KÜBERJULGEOLEKU TAGAMINE

Kaitsepolitsei roll

Riigi julgeolekuohud seonduvad järjest rohkem küberkeskkonnaga. Pöörame kübervaldkonnas enim tähelepanu ohtudele, mis on seotud küberluure, äärmusluse- ja terroris-

litsei on osa riigi küberjulgeolekust vastutavast süsteemist. Meie peamiseks koostööpartneriteks selles vallas on Riigi Infosüsteemi Amet, Teabeamet ning Politsei- ja Piirivalveamet. Suurima panuse saavad aga oma tähelepanelikkuse,

Teavet toimunud ründekatsetest saame nii tehnoloogiliste meetoditega kui ka muudest allikatest, nii oma riigi kui ka välispartneritelt. Teeme kindlaks juhtunu tehnilised asjaolud, analüüsime kasutatud meetodeid ja rünnatava objektiga seotud taustateavet, mille alusel saame kriminaalmenetlusega tuvastada ründaja isiku. Riiklikku päritolu rünnete puhul jõutakse konkreetse isikuni harva, küll aga saame anda argumenteeritud hinnangu ründaja päritoluriigi ja huvide kohta. Teisalt kasutame ründe tehnoloogilist teavet koos partneritega riigi küberkaitse tugevdamiseks, et vältida kahju riigi julgeolekule ja majandusele.

Kasutame ründe tehnoloogilist teavet koos partneritega riigi küberkaitse tugevdamiseks, et vältida kahju riigi julgeolekule ja majandusele.

mivastase võitluse või mõjutustegevusega. Kaitsepolitsei ülesanne on teabe kogumise ja kriminaaluurimise meetoditega nende ohtude tuvastamine ning tõkestamine. Kaitsepo-

turbeteadlikkuse ja turvameetmete rakendamisega anda kõik ametkonnad, ettevõtted ja iga üksik arvutikasutaja.

Küberluure

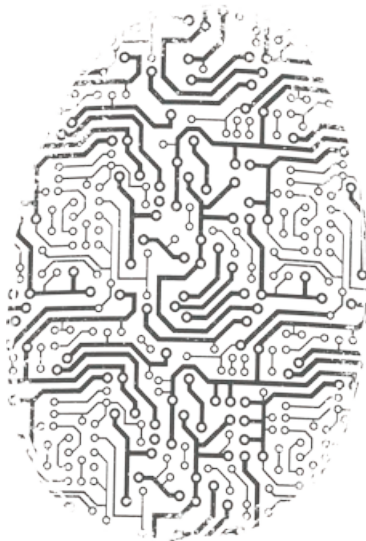
Kestev ja levinuim oht on välisriikide riiklike institutsioonide toetatud ja korraldatud küberluure. Peame silmas ründeid, mille eesmärgiks on saada ebaseaduslik juurdepääs Eesti poliitilisele, riigikaitselisele või majandusteabele. Ohustatud on nii internetiga seotud kui ka suletud arvutivõrgud. Riigid kasutavad küberluureks suuri tehnoloogilisi, rahalisi ja inimressursse. Pahavara meetodid muutuvad üha keerukamaks, tuvastamine ja eemaldamine üha raskemaks, ilmnevad uued ründevektorid. 2013. aastal tuvastasime mitu riikliku päritolu ründekatset, mille käigus püüti kasutajate teabele ebaseaduslikult juurde pääseda. Kuna tehnoloogiline areng liigub üha suurema võrgustumise poole, siis küberluure osakaal võrreldes muude luuremeetoditega kasvab pidevalt.

Riiklik küberluure on üldiselt küll projektipõhine, kuid kestab aastaid. Ründe objektiks valitud arvutivõrku õpitakse põhjalikult tundma. Haavatavusi otsitakse rahulikult ja järjekindlalt. Kui interneti vahendusel kohe kaugligipääsu ei saada, otsitakse selleks sihtmärk – inimene, kes enamasti eneselegi teadmata ründajat abistaks. Enim levinud meetodiks on võltsitud ja konkreetsele isikule suunatud e-kirja saatmine. Sageli näib, nagu oleks rünnatavale kiri tulnud tuttavalt või tema tegevusega seotud isikult. E-kirjale on lisatud pahavara sisaldav manus, mille avamisel luuakse nn tagauks ja ründaja saab kaugligipääsu rünnatava arvutile või kogu arvutivõrgule. Paraku oleme näinud sedagi, et ründajat abistatakse elementaarsete turvameetmete ignoreerimisega. Näiteks kasutavad kaugligipääsuks sama salasõna mitu isikut ja pika aja jooksul ning loovad ühendusi nii välisriikidest kui ka avalikest traadita side ühenduskohtadest.

Õõnestamine ja mõjutustegevus

Küberründajad võivad üritada ründata Eesti riigi olulisi andmekogusid ja teavet, takistamaks elutähtsate teenuste toimimist. Eesmärgiks võib olla nii majandusliku kahju kui ka ebastabiilsuse tekitamine ja tähelepanu võitmine. Rahvusvaheliselt tuntakse seda nähtust nime all õõnestamine (inglise *sabotage*). Õigupoolest võib ründe asjaoludest olenevalt sellist juhtumit nimetada kas õõnestamiseks või mõjutustegevuseks. Ründajad võivad olla nii välisriikide toetatud grupeeringud, äärmuslased, terrorismiga seotud liikumised kui ka üksikuritajad. Nii

Ründajad võivad olla nii välisriikide toetatud grupeeringud, äärmuslased, terrorismiga seotud liikumised kui ka üksikuritajad.

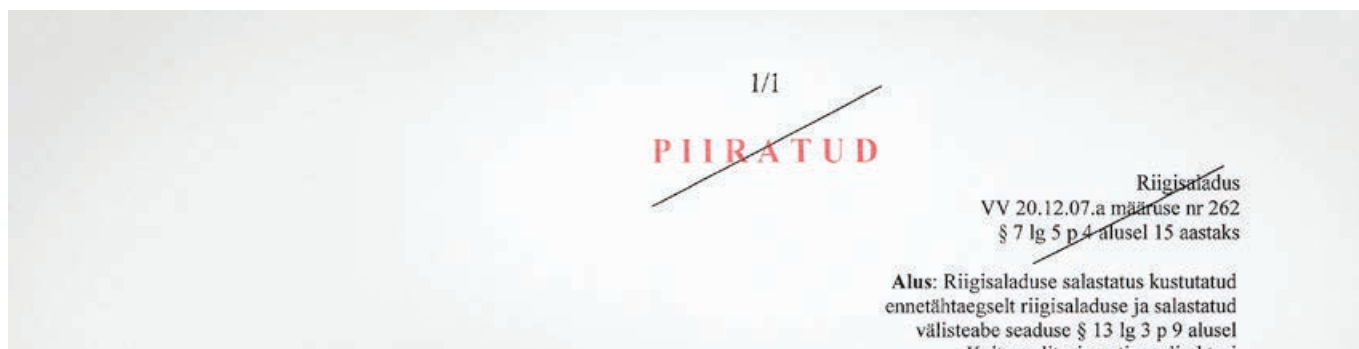
tegevuseta. Samas võib ohu realiseerumise korral selle mõju riigi julgeolekule ja majanduslikule heaolule olla märkimisväärne.

Küberkeskkond pakub uusi võimalusi mõjutustegevuseks – nii võivad näiteks ulatuslikud teenusetõkestamise (DDoS) ründed ja veebilehtede näotustamised (veebilehel nähtav asendatakse omaniku teadmata uue sisuga) olla osaks laiemast, riiklikult koordineeritud mõjutustegevuse operatsioonist. Eesmärk on riigi otsuste mõjutamine või takistamine ja küberründed on selleks hea vahend.

Majandusluure ja majandusjulgeolek

Oluline on küberjulgeolekus ka majandusjulgeoleku aspekt. Paljud riigid on oma küberluurevõimekuse suunanud eelkõige riigi majandushuvid

edendamiseks, mille tõttu on löögi all lisaks riiki puudutavale sõjalisele või poliitilisele informatsioonile ka huvipakkuv majandus- ja teadusinformatsioon, mis võib anda majandusliku eelise. Informatsiooni mahud ja kättesaadavus üha kasvavad. Räägitakse asjade-internetist (ingl *internet-of-things*), kus omavahel on ühendatud nii side-, tööstus- kui ka kodumajapidamisseadmed. Infoedastuseks on vajalik võrkude omavaheline seotus ning info kättesaadavus, mis omakorda üha suurendab nende võrkude haavatavust. Kirjeldatud areng on paratamatu, kuid toob endaga kaasa ka üha suureneva, ristsõltuvustest tuleneva julgeolekuohu, mida üksikute lülide ülalpidajad ei oska või ei taha teadvustada. Edukaks küberründeks piisab vaid ühe lüli nõrgast kohast, et tuua kaasa terve ahela purunemine. Arenenud e-riigi puhul on küberjulgeolek Eestis olulisem kui paljudes teistes riikides. Küberkeskkonnas pakutavad teenused on kübermeetoditega rünnatavad.

RIIGISALADUSE KAITSE

Riigisaladuse kaitse on osa Eesti Vabariigi vastase luuretegevuse tõkestamisest ning seega peamisi kaitsepolitsei ülesandeid.

Vaadates viimastel aastatel toimunud salastatud teabe avalikustamise juhtumeid nagu Wikileaks ja Snowden, võib esitada küsimuse riigisaladuse ennetähtaegse kustutamise võimalikkusest, vajalikkusest ja selle läbiviimise korrast.

Salastatud teabe ebaseadusliku avalikustamise põhjendamiseks ja õigustamiseks esitatud motiivid ja argumendid ei ole rahvusvahelises meedias kõlanud veenvalt ning pigem on kaheldavate eesmärkide tõttu otsitud õigustust oma seadusvastasele tegevusele.

Sellised ebaseaduslikud salastatud teabe avalikustamise juhtumid on riigivastased kuriteod, mille suhtes alustatakse kriminaalmenetlust. Olenevalt teo asjaoludest on tegemist kas riigireetmise, salakuulamise või riigisaladuse tahtliku avalikustamisega. Riigisaladuse avalikustamine kahjustab riigi julgeolekut, riigisaladuse kaitse süsteemi ning raskematel juhtudel võib põhjustada korvamatut kahju inimallikatele, sõjalisele ettevalmistusele, tehnilise teabekogumise kaitsele jne. Peale kriminaalmenetluse tuleb avalikustatud riigisaladustest tingituna riigisaladuse kaitsega seotud edasise

kahju ärahoidmiseks või selle vähendamiseks teha hädavajalikke lisainvesteeringuid ja toiminguid salastatud teabe kaitseks.

Põhiseaduse §-is 45 on sätestatud, et igaühel on õigus vabalt levitada ideid, arvamusi, veendumusi ja muud informatsiooni sõnas, trükis, pildis või muul viisil. Seadusega võib seda õigust piirata riigi ja kohalike omavalitsuste teenistujatel neile ameti tõttu teatavaks saanud riigisaladuse kaitseks. Sarnane väljendusvabaduse piirang riigi julgeoleku või riigisaladuse kaitseks on sätestatud Euroopa inimõiguste konventsioonis ja enamiku ELi liikmesriikide põhiõiguste sätetes.

Riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduses (RSVS-is) on täpselt reguleeritud, milline teave on riigisaladus: Eesti julgeoleku või välissuhtlemise huvides avalikuks tuleku eest kaitset vajav üksnes RSVS-is ja selle alusel antud õigusaktides sätestatud tunnustele vastav teave, v.a salastatud välisteave. See tähendab, et seda, kas üks või teine teave peaks olema salastatud, ei määra riigisaladuse koostaja, vaid see on sätestatud seaduses. Selline regulatsioon tagab, et salastamise ettekäändel ei oleks võimalik peita kuritarvitusi või soovi korral teha avalikkusele kättesaamatuks avalikustamiseks mõeldud teavet.

Riigisaladuse liigid on:

- välissuhete riigisaladus,
- riigikaitse riigisaladus,
- korrakaitse riigisaladus,
- julgeolekuasutuse riigisaladus,
- infrastruktuuri ja teabe kaitse riigisaladus.

Riigisaladuse ebaseaduslik avalikustamine või avalikustamise kavatsus ei ole ligilähedaseltki määratletav nn vilepuhumise või vilepuhumise kavatsusena. RSVS-i § 19 sätestab, et riigisaladusele juurdepääsu õigust või töötlemisluba omav isik on kohustatud hoidma saladuses talle teatavaks saanud riigisaladust ja salastatud välisteavet ning kaitsma tema valduses olevat salastatud teabekandjat avalikuks tuleku ning juurdepääsuõiguse ja teadmismajaduse isiku juurdepääsu eest. Seega, kui isik on arvamisel, et avalikkuse huvi ja teadmismajadus kaalub üles riigisaladuse saladuses hoidmise kohustuse, siis ei saa isikul tekkida võimalust ja õigust oma äranägemise järgi salastatud teavet avalikustada. Siin ei saa olla ruumi käituda igamehe südametunnistuse järgi ning kasutada väljendusvabadust piiramatul õigusena.

Riigisaladuse salastatus kustub salastamistähtaja möödumisel, kindlaksmääratud sündmuse saabumisel või salastatuse ennetähtaegsel kustutamisel. Riigisaladuse salastatuse

ennetähtaegne kustutamine toimub RSVS-i § 13 alusel. Kui riigisaladus ei vaja enam Eesti Vabariigi julgeoleku tagamise huvides kaitset avalikuks tuleku eest, kustutatakse riigisaladuse salastatus enne salastamistähtaaja möödumist.

Seega, kui keegi riigisaladuse töötlejatest tunneb või arvab oma veendumuste põhjal, et salastatud teave peaks olema avalik, siis on vajalik järgida seaduses ettenähtud juhiseid. Alustuseks saab teabe salastatuse ennetähtaegseks kustutamiseks teha veenvalt põhjendatud ettepaneku. Kui salastatud teabe töötaja kahtleb dokumendi salastatuse põhjendatuses, tuleb avalikustamiseks pöörduda riigisaladuse kaitset korraldava asutuse poole, kes kontrollib ka riigisaladuse kaitse nõuete järgimist. See asutus saab hinnata teabe salastatuse põhjendatust ning koostöös dokumendi koostanud või teavet valdava asutusega teha vajaduse korral ettepaneku teabe salastatuse ennetähtaegseks kustutamiseks. Igaihe enda otsustus või järeldus ebakohase salastamise kahtlusest ei anna mitte mingil juhul õigust ja seaduslikku alust riigisaladuse avalikustada.

Riigisaladuse salastatuse ennetähtaegse kustutamise otsustab Eestis vastavalt oma pädevusele Vabariigi President, Riigikogu juhatus, Riigikohtu esimees, Vabariigi Valitsus, minister, õiguskantsler, riigikontrolör, Eesti Panga president ja riigisekretär.

Julgeolekuasutuse juht otsustab riigisaladuse salastatuse ennetähtaegse kustutamise julgeolekuasutuse ülesannete täitmisel varjatult kogutud ning selle kogumist kajastava riigisaladuse teabe puhul. Riigisaladuse salastatus kustutatakse enne salastamistähtaaja möödumist juhul, kui see on vajalik julgeolekuasutuse ülesannete täitmiseks, ning ainult selles ula-

tuses, mis ei sea ohtu teabes nimetatute, teabe kogumisel osalenud või osalevate isikute julgeolekut.

Ebaseadusliku avaldamisega seotud riskid

Kui otsida ohumärke ja riske, siis ka ajalooline kogemus kinnitab, et riigisaladuse hoidmist ohustavad tegurid on osaliselt jäänud sarnaseks.⁵ Kui salastatud teabe oma suva järgi avalikustanu tegutseb tege-likkuses välisriigi ülesandel, siis on tegu riigireetmisega ning esmaseks julgeolekuriskiks on reeturi seotus salastatud teavet ebaseaduslikult koguva välisriigi institutsiooniga. Kui välisriigi initsiatiiv salastatud teabe avalikustamiseks puudub, siis on peamiseks realiseerunud riskiks konkreetse inimese ebausaldusväärsus. See seisneb selles, et isik on võimaline ning valmis sõnades ja tegudes varjatud motiividel avalikustama riigisaladust.

Julgeolekukontroll ei ole võluvits, kuid selle käigus peab saama selgeks, kas heal, halval, aktiivsel või laisal töötajal esineb varjukülgi ning milline on nende iseloom ja riskiaste.

Isiku julgeolekukontrollis ei pruugita selliseid varjatud motiive tuvastada, sest puuduvad muud ohumärgid isikuga seotud julgeolekuriskide kohta. Samuti võivad inimese väärtushinnangud ja eesmärgid muutuda. Maailemapraktika on näidanud, et salastatud teavet võib mõtlematult või hoolimatult avalikustada ka inimene, kes varem mitu aastat on salastatud teavet korrektselt töödeldud. Eialgu hästi varjatud motiivid või muutunud väärtushinnangud võivad

ilmneda esmasest ja korduvast julgeolekukontrollist mitu aastat hiljem.

Väliseid tundemärke ja eeldusi on vaja põhjalikult ja järjepidevalt kontrollida ning sellest annavad tunnistust Eestis ja mujal maailmas aset leidnud riigireetmise ja salastatud teabe suure ulatusega avalikustamise juhtumid. Julgeolekukontroll ei ole võluvits, kuid selle käigus peab saama selgeks, kas heal, halval, aktiivsel või laisal töötajal esineb varjukülgi ning milline on nende iseloom ja riskiaste.

Wikileaksi, Snowdeni ja Manningu juhtumid ei ole nihutanud demokraatlikes ühiskondades riigisaladuse kaitse ja väljendusvabaduse omavahelisi piire. Samas kaasnevad avalikustamisega julgeolekut kaitsvatele struktuuridele uued proovikivid. Nimelt kuidas õigel ajal tuvastada isiku ebausaldusväärsus ning kuidas optimaalselt tagada teabe turvalisus. Kindlasti ei saa demo-

kraatlikus ühiskonnas riigisaladuse avalikustamise tõkestamiseks piirata lõputult rangelt isiku põhiõigusi. Näiteks ei tohiks ülemäära kitsendada isiku väljendusvabadust ega piirata interneti kasutamise vabadust. Kui julgeoleku tagamise standardtegevused võtavad ebaproportsionaalselt võimust isiku põhiõiguste üle, siis ei ole see enam see ühiskondlik korraldus, mille mõte ja vaim kajastub meie põhiseaduses.

⁵ Ajaloodoktor Ivo Juurvee värskes uurimuses "Rääkimine hõbe, vaikimine kuld: Riigisaladuse kaitse Eesti Vabariigis 1918–1940" (lk 176) taustakontrolli kohta esitatud järeldus: "Arusaadavalt ei olnud mitte ühegi riigisaladust töötleva asutuse peamiseks funktsiooniks riigisaladuse kaitse. Samamoodi ei saanud asutuste juhid inimesi tööle võttes lähtuda esmajoonel sellest, kes võiks olla hea saladuste hoidmise seisukohalt – prioriteetsemaks võisid osutada inimese muud omadused ja oskused. Selline konflikt oli paratamatu. Teisest küljest lojaalsus ametile ja riigile, probleemide puudumine alkoholi ja võlgadega ning karistustevaba minevik lasevad eeldada, et tööle kandideerijast saab hea töötaja".

RAHVUSVAHELISE TERRORISMI TÕKESTAMINE

Mõisted

Terrorismist, eelkõige islamiterrorismist ülevaadet tehes tuleb esmalt peatuda mõistetel. Kuivõrd enim on maailmas probleeme islamiterrorismiga, peatume sellel. Hoolimata Euroopa Liiduski esinenud populistlikest katsetest võrdsustada moslemite ühiskondlikku aktiivsust ohuga valitsevale riigikorrale, tuleb eelkõige hinnata isikute tegevuse sisu ja eesmäärke. Ka Eestis on esindatud fundamentaalne islam ehk püüdlus järgida “algset”, prohvet Muhamedi aegset islamit kõiges, olgu nendeks käitumisreeglid, riietus, perekorraldus vms. Fundamentaalse islami järgimine ja propageerimine on kooskõlas isikute põhiõigustega ega ohusta riigi julgeolekut. Pelgalt isiku usulised veendumused ei saa olla põhjus isiku eraellu sekkumiseks või põhiõiguste piiramiseks.

Elmisest mõttest koorub samas tõesiasi, et meie huviorbiidis on isikud, kes on seadnud eesmärgiks radikaalse islami ehk islamismi levitamise. Islamism on poliitiline teooria, mille kohaselt ei ole islam üksnes usk, vaid täiuslik poliitiline süsteem, mis peab olema ühiskonnakorralduse aluseks. Islamistlike rühmitiste eesmärk on üldjuhul vastuolus ühiskondlike tavade ja ning võib halvemal juhul päädida vägivaldaaktidega.

Hinnates arenguid Euroopa Liidu liikmesriikides, paistab silma moslemikogukondade arvukuse kasv ning moslemite osakaalu üldine suurenemine. Kuivõrd kasvu peamine põhjus on sisseanne, pee-

geldab integratsiooni edukus suhteliselt objektiivselt riikide tegelikku valmisolekut sisseandajate vastuvõtmiseks. Ühtlasi tähendab see, et skaalal ühiskondlik aktiivsus – sotsiaalne isolatsioon on riigi huvides toetada kogukonnaliikmete ühiskonda sulandumist. See on ühtlasi alternatiiviks suletud kogukondade tekkele ja ühiskondlikust passiivsusest ning isolatsioonist põhjustatud radikaliseerumisele.

Rahvusvahelised sündmused

2013. aastal toimunud terroriaktid kinnitavad, et terrorism on jätkuvalt oluliseks asümmeetriliseks julgeolekuohuks, eesmärgiga külvata poliitilist, majanduslikku ja üleüldist ebastabiilsust läbi vägivalda. Allpool on toodud üksikuid juhtumeid 2013. aastast, mis illustreerivad terrorismi fenomeni fataalset ohtlikkust.

Woolwichis julm tapmine, mis pandi toime pika noa ja kirvega. Pealtnägijate kinnitusel ründasid kaks meest kolmandat, kes oli Suurbritannia sõjaväelane. Ründajad tegutsesid usulistel motiividel.

21.09.2013 korraldasid terroriorganisatsiooni Al-Shabaab võitlejad Keenias Nairobi Westgate'i ostukeskuses terroriakti, mille tulemusena hukkus üle 70 inimese.

Terrorismist lähtuv oht ei avaldu laiemale üldsusele mitte ainult toimunud terroriaktide kaudu, vaid mõjutab ka poliitilisi protsesse ja õiguskaitseasutuste tegevust. 2013. aastal lisati Euroopa Liidus terroriorganisatsioonide nimekirja Liibanonis tegutseva islamiorganisatsiooni Hizballahi sõjaline tiib. Mõningate liikmesriikide vastuseisust tingituna ei olnud Hizballahi sõjaline tiib seni ELis määratletud terroriorganisatsioonina.

Islamism on poliitiline teooria, mille kohaselt ei ole islam üksnes usk, vaid täiuslik poliitiline süsteem, mis peab olema ühiskonnakorralduse aluseks.

15.04.2013 plahvatasid USAs Bostonis kaks isevalmistatud lõhkeained, mille tõttu sai surma 3 ja vigastada üle 180 inimese. Õiguskaitseasutused algatasid 18 tundi kestnud inimjahi, mille käigus suri üks terroriakti korraldaja Tamerlan Tsarnaev. Tema vend Dzhokar Tsarnaev sai üllaskelt vigastada ning arreteeriti. Operatsiooni käigus hukkus 1 politseinik ja 1 sai haavata.

22.05.2013 toimus Suurbritannia pealinna Londoni kaguosas

Suurt meediakaja tekitas 2013. a augustis USA ametlik teadaanne, et Lähis-Idas ja Põhja-Aafrikas suletakse suurenenud terroriohu tõttu üle 20 USA saatkonna. Ohtu seostati põhiliselt Jeemeniga, kus tegutseb terroriorganisatsiooni Al-Qaeda Araabia poolsaare haru.

Kaitsepolitsei ameti esmane ülesanne terrorismivastases võitluses on terroriohu ennetamine Eestis. Ülesande eduka täitmise huvides jälgib, analüüsib ja hindab kaitse-

politsei arenguid ja sündmusi, mis toimuvad ka rahvusvahelisel tasandil. Kaitsepolitsei efektiivne koostöö oma riigi ja välispartneritega on oluliselt aidanud kaasa terrorismi fenomeni ja selle mõjude mõistmisele ning heidutusmehhanismide rakendamise abil selle kaudsele ennetamisele.

Olukord Süürias ja selle mõjud

Mitmendat aastat Süürias kestev kriis on tõmmanud endale maailmas laialdast tähelepanu. Araabia maades 2011. a kevadel alanud protestid ja meeleavaldused võimul olevate diktaatorlike režiimide vastu, mida laiem üldsus tunneb Araabia kevade nime all, levisid ka Süürias. Esialgset kriisi hakati sündmuste arenedes nimetama ülestõusuks ning 2013. a lõpuks oli olukord Süürias eskaleerunud kodusõjaks. Paljudest isikutest, kes alguses osalesid meeleavaldustes, on saanud relvastatud opositsiooniliste liikumiste liikmed, kelle esmaseks ühiseks eesmärgiks on võimult kuku-

tada Süüria valitsev režiim eesotsas alaviidist⁶ presidendi Bashar Hafez al-Assad'iga.

Süürias toimuvaga kaasneb kirjeldamatu ja laiaulatuslik vägivald Süüria inimeste suhtes. Tekkinud on humanitaarkatastroof. Miljonid süürlased on sunnitud lahkuma oma kodudest ning kodumaalt. Süüria naaberriikides on sadu tuhandeid halbades elamistingimustes Süüria põgenikke. Nad üritavad elama asuda Euroopasse, mis avaldab survet Euroopa Liidu välispiiridele ja vastuvõtivate riikide sotsiaalsüsteemidele.

Eespool märkisime, et Süüria opositsiooniliste jõudude esmaseks ühiseks eesmärgiks on Süüria valitseva režiimi kukutamine. Sellega opositsiooniliste jõudude ühisagenda aga paraku piirdub. Opositsioon on killustunud – pragmaatilised liikumised soovivad pärast Assadi kukutamist luua modernse demokraatliku riigi. Samas äärmuslikud liikumised seavad eesmärgiks islamiseadustel ehk šariaadil põhineva islamiriigi, teisisõnu kalifaadi loomise. Ava-

likkusele on äärmusliikumiste hulgast paremini tuntud Al-Nusra Rinne (ingl *Al-Nusra Front*⁷), mis on terroriorganisatsiooni Al-Qaeda liitlane või haru Süürias.

Süüria kodusõjas osalevad äärmuslike opositsiooniliste liikumiste koosseisus tuhanded välisvõitlejad. Euroopast on Süüriasse siirdunud sadu isikuid, kelle motivatsiooniks on osaleda džihaadis ehk pühas sõjas kalifaadi loomise nimel. Enamik Euroopast Süüriasse siirdunud džihadiste on noored mehed. Samas on juhtumeid, kus Süüriasse on läinud kõigest 16-17aastased poisid ja isegi verinoored tüdrukud. Sinna suundujate hulgas on enamuses Lähis-Ida päritolu immigranditaustaga isikud. Kuid samuti on Süüriasse reisijate hulgas islamikonvertiite, kellel puudub varasem kokkupuude Süüriaga ja Lähis-Ida piirkonnaga.

Euroopast Süüriasse siirduvad välisvõitlejad võivad endast kujutada reaalselt ohtu Euroopa riikide julgeolekule. Välisvõitlejad saavad enne sõjatandril minekut põhjaliku ettevalmistuse treeninglaagrites, kus muuhulgas õpetatakse lähivõitluse tehnikaid, tulirelvade kasutamist ja lõhkeseadeldiste valmistamist. Al-Nusra Rinne on kasutanud ka enesetapurünnakuid. Sellise väljaõppe ning lahingukogemuse saanud isikud on Euroopasse naastes potentsiaalsed ohuallikad. Ohtu suurendab asjaolu, et peale võitlusoskuste ja teadmiste omandamise toimub võitlejate treeninglaagrites süstemaatiline Lääne demokraatiat vaenava islamismi levitamine ja kinnistamine. See kiirendab seal viibivate isikute radikaliseerumist.

Džihadistid treeninglaagris

⁶ Alaviidid – šiitluse haru, mille järgijate enamik elab Süüria territooriumil.

⁷ Samuti tuntud kui Jabhat Al-Nusra. Liikumist käsitletakse terroristliku organisatsioonina.

Süüria kodusõja koledused

Eesti moslemikogukond

Kaitsepolitsei on tuvastanud, et Eestist on Süüriasse lahkunud mõned isikud, et osaleda sealse sõjategevuses või seda toetada. Samuti ei saa välistada, et Eesti moslemikogukonna liikmete hulgast ka tulevikus ei reisita Süüriasse džihaadi toetama, kuna üksikud isikud on selleks huvi ilmutanud.

Sellest tulenevalt palume inimestel, kes on märganud oma lähedaste või tuttavate hulgas põhjendamatult suurenenud huvi ja tahet kriisikolletesse reisida, Kaitsepolitseiametiga ühendust võtta.

Eesti moslemikogukond koosneb peamiselt aseritest ja tatarlastest ning on valdavas enamuses rahumeelne ja Eesti ühiskonda lõimunud. Kogukonnas on aeglaselt, kuid järjepidevalt kasvanud uusimmigrantide ja konvertiitide osakaal. 2011. a rahvaloendus kinnitas sellist suundumust.

Konvertiidid ja uusimmigrantidest moslemid on usu järgimises eelmainitustest tunduvalt aktiivsemad ja jäigemad. Konvertiitide aktiivsuse näiteks võib tuua uue moslemite palveruumi loomise Tartusse 2012. aastal. Tartu palveruumi põhilisteks külastajateks on Lõuna-Eesti islamikonvertiidid ja Tartu ülikoolides õppivad moslemitest välisüliõpilased.

Eestist on Süüriasse lahkunud mõned isikud, et osaleda sealse sõjategevuses või seda toetada.

Eesti islamikonvertiidid on üha enam kursis islamiriikides toimuvaga. Tihenend on nende kontaktid välismaiste islamiorganisatsioonidega. 2013. a suvel organiseerisid aktiivsemad konvertiidid Süüria põgenike abistamise kampaania. Tegemist oli Eesti mõistes suuremahulise aktsiooniga, mille käigus koguti Süüria sõjakolleduste läbielanute toetuseks märkimisväärne kogus riideid ja esmatarbeesemeid.

Selliseid põgenike abistamise kampaaniaid on organiseeritud paljudes riikides, neid on korraldanud ühiskondlikud liikumised, millest osa ei ole seotud islamiga. Põgenikele on annetatud üldjuhul raha, riideid, esmatarbeesemeid, meditsiinivahendeid ja ka mänguasju lastele. Süüria põgenike olukord põgenikelaagrites on väga halb, sageli on puudus isegi söögist ja joogiveest. Siiski tasub selliste kampaaniate raames

annetuste tegemisel veenduda, et antav abi jõuab abivajajateni. Raha annetamisest tuleks hoiduda, kui ei olda kindlalt veendunud, et see realiseerub näiteks puhta joogivee või sooja söögina hädasolija laual. Üle maailma on paraku näiteid, kus heategevuslike organisatsioonide sildi all kogutud ja heas usus annetatud raha on suunatud hoopis terrorismi toetamiseks. Teisisõnu võib heauskse annetaja 100 eurot minna põgenikele soojade riiete ostmise asemel hoopis laskemoona soetamiseks.

Eesti moslemikogukond on valdavalt lõimunud ja rahumeelne. FOTO: Annika Haas

Moslemikogukonna arengust oleme veel täheldanud senise ühtse kogukonna lõhestamise katseid. Enamjaolt on selliste katsete taga nooremad moslemid, konvertiidid ja uusimmigrantidest moslemid, kes ei ole rahul moslemite kultuurikeskuse Turath senise juhtimisega.

Välismaiste islamiorganisatsioonide mõju

Viimastel aastatel on Eestit külastanud ning siinse moslemikogukonnaga kontakte loonud mitu välismaa islamiorganisatsiooni. Nende ees-

Türgi päritolu islamiorganisatsiooni Fethullah Güleni Liikumist (ingl Fethullah Gülen Movement, FGM).

Fethullah Güleni Liikumine

FGM on rahvusvaheline liikumine, mis juhindub Türgi päritolu islamiõpetlase Fethullah Güleni õpetusest. Tegemist on vastuolulise isikuga Türgi poliitikas, kes oli 1999. aastal kohtu all süüdistatuna valitseva võimu kukutamise katses. Sellest ajast alates on ta elanud eraklikult USAs Pennsylvania osariigis. F. Gülen

sümbioosis. Õpetuses on olulisel kohal mõisted armastus, rahu, tolerantsus, kaastunne, kaasamine, humanisus ja andestamine.

Vaatamata oma näilisele avatusele on FGMi näol tegemist kinnise organisatsiooniga, kus väljareklaamitava religioonidevahelise dialoogi, äripartnerluse ning kultuuri edendamise varjus tegeletakse peamiselt oma islamiõpetuse levitamise, uute liikmete värbamise ning organisatsiooni toimimiseks vajalike ressurside hankimisega.

FGMil on palju toetajaid Türgis ja Kesk-Aasias ning nende arv kasvab ka mujal maailmas. Täpne liikumise toetajate arv on teadmata, kuid eri allikate hinnangul võib see olla mitu miljonit.

FGMi liikmed on välisriikides rajanud sadu koole, milles antakse muuhulgas ka FGMi ideoloogia õpetust. Samuti on FGMi liikmed loonud suure meediaimpeeriumi, kus on mitmed telejaamad, ajalehed ja ajakirjad.

Hoolimata asjaolust, et liikumine ei propageeri äärmusliku, vägi-valdsusele kutsuva islami levikut, seisneb selle kaugem siht riiklikes institutsioonides ning valitsevates poliitilistes ringkondades positsioonide loomises, mis võimaldaks hilisemates olukordades protsesse endale sobivas suunas juhtida, nagu see peegeldub ka senises valitsuskriisis Türgis.

Moslemikogukonna arengus oleme täheldanud senise ühtse kogukonna lõhestamise katseid.

märgiks on olnud fundamentaalse islami levitamine, liikmete värbamine ja kohaliku kogukonna materiaalne toetamine. Kui varasemates aastaraamatutes oleme nimetanud põhiliselt Saudi Araabia ja Araabia Ühendemiraatide päritolu organisatsioone – Awqaw General Trust, Al-Waqf Al-Islam, Muslim World League ning lisaks veel Jamaat Tabligh ja World Assembly of Muslim Youth –, siis seekord tutvustame

esindab sunnimoslemi õpetlase Said Nursi islamiharu ning tegeleb selle moderniseerimisega. Ta rõhutab oma õpetuses teaduse, religioonidevahelise dialoogi ja demokraatia olulisust. Religioonidevahelise dialoogi all mõtleb F. Gülen "Raamatu inimeste" (kristlased, moslemid, juudid) dialoogi. Demokraatiana kujutleb ta sellist riigikorda, kus valitseb mitmeparteisüsteem ning demokraatia ja islam on omavahel

Fethullah Güleni Liikumise kriitika ja tegevus Eestis

2011. a märtsis arreteeriti 7 Türgi ajakirjanikku, ajendiks asjaolu, et ajakirjanikud kirjutasid raamatut ("The Imam's Army"), milles nad väitsid, et FGMi liikumine on infiltrreerunud riigi julgeolekujõududesse. Pärast arreteerimisi konfiskeeriti kõik raamatu materjalid. Juba enne seda juhtumit levisid Türgi meedias kuuldused, et FGM kontrollib Türgi meediat ning dikteerib juurdlust, mis seotud FGMi vastaste isikutega. Näiteks 2010. aastal arreteeriti Türgis üks politseiülem, varasem FGMi toetaja, selle eest, et ta avaldas raamatu, milles kirjeldas, kuidas see liikumine on imbunud politseisse.

FGMi kirjeldatakse avalikes allikates kui range sisedistsipliiniga organisatsiooni, mis värbab uusi liikmeid enese loodud haridussüsteemi kaudu. Samuti on väidetud, et iga linn Türgis on vastutav mingi kindla riigi eest – näiteks Ankara FGMi liikmed vastutavad tegevuse eest Aserbaidžaanis ja Türkmenistanis. Nende linnade ärimehed on seega kohustatud eraldama raha FGMi tegevuseks vastavates riikides. Siinkohal tuleb mainida, et sellistesse avalikesse allikatesse tuleb suhtuda küllaltki allikakriitiliselt.

FGMi tegevus välisriikides seisneb esialgu positsioonide loomises äri-, kultuuri-, haridus- ja poliitilise eliidis seas. Kui on loodud hästi toimivad ja tulusad sidemed, siis tavaliselt nõutakse toetust FGMi kooli rajamiseks konkreetse riigis.

Välismaised meediaallikad on väitnud, et FGM on nagu sekt, mis üritab pidevalt oma mõjuvõimu Türgis ja välisriikides laiendada

FGMi vastane meeleavaldus. FOTO: www.theexpose.org/flagallery/gulen-protest-in-ny

ning selle lõppeesmärg on Türgis islamistliku riigikorra kehtestamine ja FGMi ideoloogia levitamine välisriikides. Sellised väited on ärevust tekitanud mitmete ilmalike türklaste seas. Näiteks korraldati 2013. aastal USAs mitu FGMi vastast meeleavaldust, mille käigus väideti, et F. Gülen on isik, kes tahab Türgis kehtestada islamistliku režiimi. Selleks on F. Gülen avanud kooli, kus noortele sisendatakse ekstremistlikku maailmavaadet.

oluliselt aktiivsemaks. Tallinnas avati FGMi suursponsori Baklavaci Güllüoğlu tütarettvõtte ning asutati ühendus EESTÜRK. Igal aastal korraldatakse türki keele olümpiaade ning ärieliidile ja avaliku elu tegelastele vastuvõtte Türgis. Hetkel võib täheldada FGMi siinse allorganisatsiooni EESTÜRK aktiivsemat tegevust eelkõige Türgi tudengite vahendamises Eesti ülikoolidesse, millega on kaasnenud ka teatav mõjutustegevus Eesti ülikoolide ja

Türgi meedias levisid kuuldused, et FGM kontrollib Türgi meediat ning dikteerib juurdlust, mis seotud FGMi vastaste isikutega.

FGMi esimesed katsed laiendada oma tegevusega Eestisse toimusid juba 2005. aastal. Kui algul seisnes liikumise tegevus üksnes türki keele ning kultuuri õpetamises erinevatele huvirühmadele, siis 2010. aastal koos uue esindaja saabumisega muutus ka FGMi siinne tegevus

kohalike omavalitsuste esindajate ning ärimeeste ja kultuurieliidide seas. Vaatamata ühendavale religioonile, on jäänud FGMi liikmete kontaktid kohaliku moslemikogukonnaga üldisteks.

Terrorismiga seotud kuritegude uurimisest

Rahvusvahelise terrorismi tõkestamiseks on oluline uurida terrorismiga külgnevaid kuritegusid, takistamaks rahvusvahelist relvaäri ning massihävitusrelvade levikut. Märgime, et antud kontekstis käsitletavat kuriteod ei ole kõik otseselt seotud terrorismiga, kuid need võivad aidata terroriakti ette valmistada või lihtsamini toime panna. Nii on Eestis aastaid vähendatud tsiviilikäibes keelatud lõhkeainete hulka, mida näiteks detektoristid kaevavad Eesti maapõuest maailmasõdade pärandina veel tänini. Kuigi paljud militaarsemete otsijad on ajaloo huvilised ja seadusekuulekad inimesed, siis kahjuks osa neist kogub sõjaaegseid lõhkekehi ebaseaduslikult ja edasimüügi ajendil. Saame kinnitada, et kaitsepolitsei uuritavate juhtumite arv on vähenenud, kuid valdkond on ikka veel problemaatiline. Detektoristide ringkonnas liigub väga palju ohtlikke esemeid, mistõttu kujutab nende ebaseaduslik tegevus ohtu riigi julgeolekule: leitud lõhkematerjal võib sattuda kuritahtlike isikute või rühmitiste valdusse ning halvemal juhul terroristide kätte.

Ekspertiisiks esitatud püstolkuulipilduja

Desaktiveeritud tulirelvade laskekõlblikuks muutjad põhjustavad suurt ohtu

kampaania korraldab, vaid aasta ringi. Seesugune võimalus ei kehtinud enne ega ka edaspidi nende kohta, kes tegelevad teadlikult ebaseaduslike lõhkeainete või tulirelvadega, kas

vasti ei pea saabuma enne mitme inimese raskete tervisekahjustuste või surmaga lõppevat juhtumit, et need, kes seni pole mõistnud lõhkeaine ebaseadusliku käitlemise ohte, hakkaksid sellest aru saama ja vastavaid samme astuma.

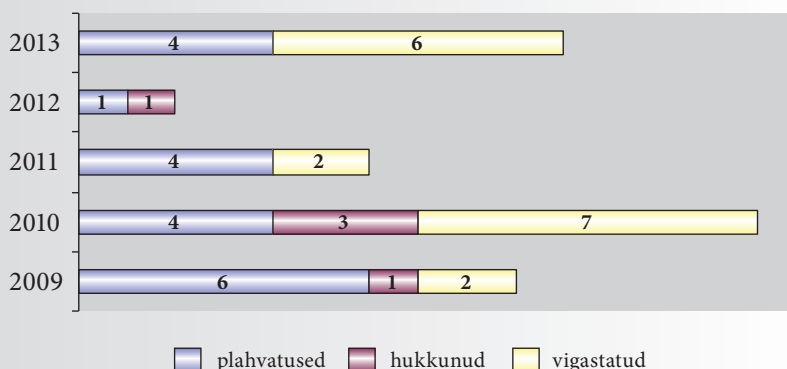
Peale lõhkeaine käitlejate kuuluvad suurde riskirühma ka desaktiveeritud relvade reaktiveerimisega tegelevad isikud.

Oodatud oluline areng traagiliste tagajärgede ärahoidmises ja üliohtlike plahvatuste vähendamises tuli 2013. aastal Riigikogust, kui seadusandja kõrvaldas oma 27.03.2013 otsusega õigusaktidest ebakõla, mis takistas inimeste elu ja tervist suurde ohtu seadva lõhkeaine loovutamist, kohustades alustama kriminaalmenetlust. Nüüd saavad inimesed suurest ohust teada anda karistust kartmata. See kehtib mitte ainult siis, kui Päästeamet koostöös partnerasutustega

neid siis mingil eesmärgil kogudes või plahvatusohtlike ainetega hangeldades. Kaitsepolitsei on igal aastal tabanud kurjategijaid, keda koostöös prokuratuuriga on saadetud kohtu alla ning kohtus ka süüdi mõistetud. Paraku viitab praktika, et mõistetud karistused, mis üldennetavalt peaksid konkreetsete inimeste käitumist muutma, paraku kaugeltki alati oma eesmärgi ei täida. Tingimisi karistatud tihtipeale jätkavad uute sarnaste süütegude toimepanemist. Loodeta-

Peale lõhkeaine käitlejate kuuluvad suurde riskirühma ka desaktiveeritud relvade reaktiveerimisega tegelevad isikud. Kuna õnneks pole veel toimunud suurt tragöödiat, pole aastate jooksul märgata laiemat käitumise ega suhtumise muutust probleemi lahendamiseks. Selleks automaatrelvi tsiviilikäibes ju ei lubatagi, et vähemalt kõige halvemat ära hoida, mitte tagantjärele menetleda, kui on järgnenud juba ohvrid. Automaatrelvade puhul on põhjust eeldada, et ohvreid tuleks palju. Rahvusvahelise illegaalse relvakau-

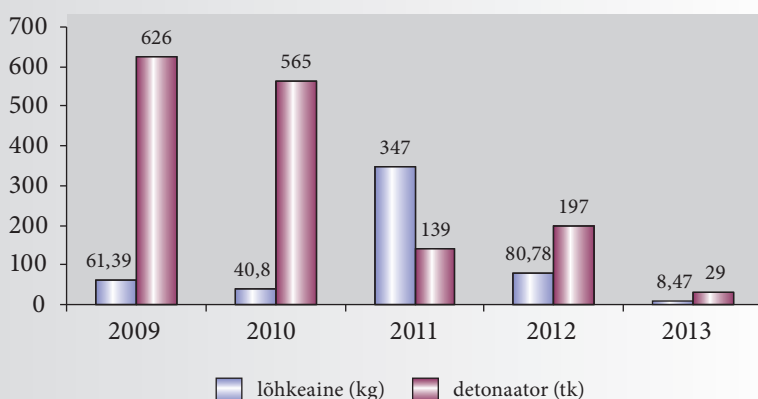
Lõhkeseadeldiste plahvatused Eestis 2009–2013

10.06.2013 toimus Valgamaal Helme vallas lõhkeseadeldise plahvatus, milles kaotas labakäe plahvatusse initsieerinud mees. Plahvatus osutab maailmasõdadest Eesti territooriumile jäänud lõhkekehade jätkuvalle ohtlikkusele. Lõhkekehaga asjatundmatu ümberkäimise järgi kannab plahvatusse tekitaja enesega kogu ülejäänud elu.

06.09.2013 toimus Tallinnas Pae-kaare 40 asuva korruselamu korteris granaadiplahvatus, mille tagajärjel said 3 inimest erineva raskusega vigastusi. Granaadi viskas ukse vahelt kööki enne samas seltskonnas viibinud ja alkoholi tarvitanud 50-aastane Jevgeni Efimov, kes peeti hiljem kinni Maardus. Harju Maakohus mõistis 27.02.2014 Efimovi süüdi mõrvakatses, lõhkeseadeldise ebaseaduslikus käitlemises ja kehalises väärkohtlemises ning karistas teda kümneaastase vangistusega. Aastaraamatu ilmumise ajaks polnud kohtuotsus veel jõustunud.

Kaitsepolitsei kõrvaldatud lõhkeaine ja detonaatorid

18.11.2013 toimus lõhkeseadeldise plahvatus Jõhvis Eha tn 8 juures, mille tagajärjel sai vigastusi keskealine mees. Kuriteos kahtlustatav on kinni peetud.

Tartu Maakohtu 14.01.2014 otsusega mõisteti karistus 64-aastasele Andresele, kes hoidis loata oma kodus Valgamaal erisuguseid lõhkeaineid, lõhkeseadeldiste osi ja tulirelva laskemoona. Kuigi Andres oli tegeva kaitseliitlasena omandanud lõhkekehade ümberkäimise tehnilise oskuse, ei olnud sama vilumust tema 13-aastasel lapsel. Laps kasutas oma vaba ligipääsu isa varudele ning demonstreeris kodust kaasa võetud lahingumoonas teistele lastele. Fataalsete tagajärgede saabumise hoidis ära tähelepaneliku lapsevanema sekkumine ja politsei teavitamine ebaseaduslikust lahingumoonast.

banduse vastane töö on juba aastaid selgelt näidanud, et ohtlike relvadega kaubitsemine on kurjategijatele tulus teenimisallikas. Samuti ei või kaugeltki kindel olla, et endast paljudele inimestele suurt ohtu kujutavad tulirelvad ei satu äärmuslikult meeletatute või lihtsalt aru kaotanute kätte. Praegune praktika näitab aga, et sellised "suveniirid" muudetakse hõlpsalt tagasi laskekõlblikeks relvadeks, mis on n-ö uinuvaks ohuks nii riigi julgeolekule kui ka otseselt inimeste turvalisusele.

Kõnekamad juhtumid

14.04.2013 toimus Tartu linnas Võru tänaval korruselamu ühes korteris isevalmistatud lõhkeseadeldise plahvatus, milles sai kergeid kehavigastusi korteriperenaine. Elektripliidi praeahju peidetud lõh-

keseadeldise plahvatusse tugevust arvestades võib lugeda imeväärseks, et plahvatuses keegi ei hukkunud. Erakordne on seegi, et tegu oli viimase kümne aasta jooksul esmakordse juhtumiga Lõuna-Eestis, kus on alust kahtlustada, et lõhkeseadeldist kasutati teise inimese elu kallale kippumiseks. Kaitsepolitsei amet pidas kahtlustatava kinni plahvatusse järgnenud ööl. Tartu maakohus andis hinnangu kolme isiku erinevatele kuritegudele: J. Kolpakovile mõisteti liitkaristuseks 17 aastat vangistust, K. Lainemaad karistas kohus aastase tingimisi vangistuse 3-aastase katseajaga ning G. Põldrat 30-päevase tingimisi vangistusega 18 kuu pikkuse katseajaga, mil peab ta alluma kriminaalhoolduse kontrollnõuetele. Aastaraamatu ilmumise ajaks pole kohtuotsus jõustunud.

Mõrva tellija 11 aastaks trellide taha

Riigikohtu 13.06.2013 otsusega jäeti muutmata Harju Maakohtu ja Tallinna Ringkonnakohtu mõistetud karistus mehele, kes tellis mõrva, organiseerides selleks granaadiplahvatuse. Kaitsepolitsei uuritud plahvatuse kriminaalasi sai alguse 4.12.2009 Tallinnas, kui Vilde tee 56 kortermaja juures käsigranaadiga F1 püüti mõrvata Sergei-nimelist meest. Viimane pääses kergemate kehavigastustega, kuna jõudis õnnekombel enne granaadi plahvatamist eemale joosta. Plahvatus tekitas Sergei jalgadele rebimishaavad, purustas korterelamul aknaid ning kahjustas maja välisust ja fassaadi.

20 000 krooni eest kuriteo sooritanud Vladimir Lunkini mõistis kohus süüdi juba 2010. aastal, karistades teda 9-aastase vangistusega. 2012. a septembris mõistis Harju Maakohtu süüdi katsestaadiumisse jäänud mõrva tellija, 1970. aastal sündinud Reino Agone. Kriminaalasjas kogutud tõendite alusel süüdistati teda mõrva tellimises ja organiseerimises ning selleks kasutatud granaadi ülevõtmises mõrvakatse toime pannud Vladimirile ning viimase kallutamises kuriteo toimepanemisele. Peale selle sai R. Agone süüdistuse teise

A. Evstafev hankis lõhkeainet Vaivara metsadest ja müüs seda edasi

R. Agone ja tema kaitsja vaidlustasid maakohtu süüdimõistva otsuse. Apellatsioonkaebuse läbi vaadanud Tallinna Ringkonnakohtus jättis oma 20.12.2012 otsusega Harju Maakohtu süüdimõistva otsuse muutmata. Kaitsja esitas ringkonnakohtu süüdimõistva otsuse peale kassatsiooni Riigikohtule. 13.06.2013 otsustas Riigikohus jätta ringkonnakohtu otsuse muutmata.

Ohtlik lõhkeainega ümber- käimine ja ebaseaduslikud tulirelvad Saaremaal

2013. aastal jõustusid kohtuotsused juhtumisel, kus Saare maakonnas

Sündmuste ahel sai alguse 2011. a septembris, kui Orissaare vallas Suur-Pahila külas elava Janek Heina elukoha läbiotsimisel võeti ära kanepitaimi, ebaseaduslik tulirelv ning detonaatoreid ja lõhkeainet. Kriminaalmenetlusega tuvastati, et J. Hein tegeles peale kanepikasvatuse ka ümbruskonnas lõhkamiste korraldamisega. Kohalike elanike soovil lõhkas J. Hein nii suuremaid kive kui ka tegi kõvas pinnases vajalikke maaparandustöid. Eeluurimisel tuvastati, et J. Hein hankis lõhkeainet ning detonaatoreid tuttavatel – kokku neljalt isikult, kes said sellise ebaseadusliku tegevuse eest kohtulikud karistused. Nende isikute hulgas oli ka Saaremaa Sõjavara Seltsiga seotud Joel Nõukas.

Üks läbiotsimise kohti oli Orissaare lähedal MTÜ-le Saaremaa Sõjavara Selts kuuluv vana karjalaut, kus vanade relvade huviline J. Nõukas oma relvakollektsiooni hoidis. Kuigi J. Nõukasel oli olemas kollektsioneerimisluba, leidsid kaitsepolitseinikud hoonest suures koguses arvele võtmata tulirelvi, nende osi ja lõhkematerjali. Läbiotsimisel võeti ära mitu kilo lõhkeainet, 45 kg suitsuta püssirohtu ja peaaegu 3 kg kinnist süütenööri, lõhkekehi ning hulgaliselt tulirelvi ja tulirelvaosi.

Oht riigi julgeolekule: leitud lõhkematerjal võib sattuda kuritahtlike isikute või rühmitiste valdusesse ning halvemal juhul terroristide kätte.

isiku tapmisega ähvardamises ning suures koguses narkootilise aine käitlemises.

24.09.2012 tunnistas Harju Maakohtu R. Agone ülal kirjeldatud kuritegudes süüdi, mõistes talle liitkaristusena 11 aastat vangistust.

võeti 2011. a lõpus ja 2012. a alguses läbiotsimistel ära 48 ebaseaduslikku tulirelva, suurel hulgal tulirelvaosi, 1016 padrunit, ligi 50 kg lõhkeainena käsitletavat püssirohtu, 6 kg lõhkeainet ning hulgaliselt lõhke-seadeldise osana käsitletavaid lõhkematerjale.

Ohtliku lõhkeainega hangeldaja mõisteti vangis

Kaitsepolitsei tuvastas 2013. a suvel järjekordse juhtumi, kus II maailmasõja ajast pärit kasutuskõlblikku lõhkeainet püüti levitada mustal turul. Juunis tuvastati, et Narva elanik Aleksei Evstafjev hankis Vaivara valla metsadest lõhkeainet ning müüs seda edasi. Augusti lõpuks oli kogutud piisavalt tõendeid mehe ohtlike kuritegude kohta ning prokuratuuri taotlusel võttis kohus mehe vahi alla ja tänaseks on jõustunud ka kohtuotsus. 8,1 kg lõhkeaine müümise eest mõisteti karistuseks 3 aastat vangistust.

Eestis tabati proliferatsiooni kuritegudes kahtlustatav

Massihävitusrelvade leviku vastases võitluses on iseäranis oluline rahvusvaheline koostöö. Üheks näiteks on juhtum 2013. aastast, kui kaitsepolitsei tabas Eestis proliferatsiooni kuritegudes kahtlustatava Taiwanis ärimähe.

Hsien Tai Tsai pidasid 1. mail Eestis kaitsepolitsei töötajad kinni USA eelarestipalve alusel, kuna teda kahtlustati strateegilise salakauba veos. Järgmisel päeval võeti isik 30 päevaks vahi alla. Väljaandmismaterjalide alusel taotles Riigiprokuratuur kohtult luba isik USAle välja anda ning kohus seda ka lubas. Tegemist on USA kriminaalasjaga, mida uurib FBI.

USA ametivõimud teavitasid rahvusvahelist avalikkust möödunud aasta 6. mail, et Eestis vahistatud Taiwanis ärimäest, kes eiras USAs ärikeeldu, kahtlustatakse katses tarnida Põhja-Koreale seadmeid, mida saab kasutada massihävitusrelvade tootmiseks. 67-aastane Hsien Tai

Tsai võeti kinni Eestis, tema poeg 36-aastane Yueh-Hseun Tsai vahistati 1. mail USAs Illinoisi osariigis Glenview's. Kohus andis loa Tsai Ameerika Ühendriikidele välja anda, mille kahtlusalune vaidlustas, kuid viimane kohtuaste kinnitas lõplikult, et kahtlusaluse väljaandmine on lubatud ning Eesti riik andis Tsai USAle välja oktoobri alguses.

USA võimud rakendasid juba 2009. aastal Hsien Tai Tsai suhtes keeldu teha äri USAs, kuid ta jätkas katseid eksportida seadmeid USAst oma poja abiga. Kahtlusaluseid ootab USAs süüdimõistmise korral kuni 20 aastat vangistust ning kuni 1,75 miljoni dollari suurune rahaträhv.

Kahtlusaluse tabamine pälvis ka Ameerika Ühendriikide suursaadiku Jeffrey D. Levine'i tänu Eesti julgeolekuasutustele. "Me hindame kõrgelt tugevaid suhteid Eestiga rahvusvahelist julgeolekut puudutavates küsimustes. Hiljutine arreteerimine oli USA Föderaalne Juurdlusbüroo (FBI) ning Eesti kaitsepolitsei (KAPO) ja riigiprokuratuuri hea koostöö tulemus," ütles Levine toona saatkonna kaudu saadetud teates. Suursaadik lisas, et kahtlusalune peeti kinni julgeolekuasutuste omavaheliste kokkulepete alusel ning USA esindaja tänas kõiki Eesti esindajaid, kes sellele juhtumile uurimisel olid kaasa aidanud.

Kohus vaeb Põhja-Korea relvaäri kahtlustatava USAle väljaandmist

01.07.2013 13:19
Rubriik: Eesti

USA taotleb Eestilt Põhja-Koreale strateegilise relvastuse ehitamiseks vajalike detailide vahendamises kahtlustatava taiwanlasest mehe väljaandmist.

Delfi teatel vaeb Harju maakohus sel nädalal Tallinnas 1. mail kinni peetud Taiwanis kodaniku Hsien Tai Tsai (67) väljaandmise õigustlikku lubatavust.

Riigiprokurör Eve Oleski sõnul sõltub praegu vahi all viihiva mehe edasine saatus nädalast kohtumäänisest.

Põhja-Korea vapp Scanpix

Proliferatsiooni kuritegudes kahtlustatava juhtumit kajastab ka Eesti meedia

Isikud kuritegu ette valmistamas. 2013. a sügisel hoidis KAPO ära organiseeritud kuritegevusega seotud isikute pääsu Tallinna linnavolikogusse

KORRUPTSIOONIVASTANE TEGEVUS

Euroopa Parlamendis kiideti heaks raskete kuritegude vastase võitluse tegevuskava aastateks 2014–2019. Selle kohaselt toob korruptsioon Euroopa Liidule kahju umbes 120 miljardit eurot aastas ehk 1% ühenduse SKPst. Maailmapanga andmetel moodustab korruptsioon 5% kogu maailma SKPst. Seega tuleb korruptsiooniga nii rahvusvahelisel tasandil kui ka Eesti-sisesi tõsiselt võidelda.

2013. aasta Transparency Internationali korruptsioonitajumise indeksi järgi on Eesti tulemus 68 punkti, mis on nelja punkti võrra kõrgem kui aasta varem. Üldarvestuses tõusis Eesti mullu 28. kohale 177 riigi seas (2012. aastal 32/176). 2013. aastal avaldatud korruptsiooniuuringute põhjal peab suur osa Eesti elanikest ja ettevõtjatest kor-

ruptsiooni avalikus sektoris tõsiseks probleemiks, millele tuleb üha tähelepanu pöörata. Näiteks tunnistas korruptsioonibaromeetri küsitluse järgi 6% eestimaalastest, et andis viimase 12 kuu jooksul altkäemaksu. Kõige rohkem anti altkäemaksu või pistist tervishoiuteenuste eest, järgnesid lubade ja registrite ning hariduse valdkond.

Riigisisesi tuleb arvestada, et korruptsioon riigile olulistes eluvaldkondades võib tõsisematel juhtudel oluliselt kahjustada riigi toimimist tervikuna, mõjutades nii riigi välis-, sise- kui ka majandusjulgeolekut. Riigi julgeolekut ohustavate korruptsioonijuhtumite ennetamine ja tõkestamine toimub julgeolekuasutuste seaduse (JAS) alusel ning see tegevus on oma iseloomult üsnagi erinev politseiasutuse tavapärasest

tööst. Kaitsepolitsei pädevuses on ohte võimalikult varajases staadiumis ennetada või tõkestada, hoides ära nende jõudmise kuriteo ettevalmistamise või täideviimise järku. Tõkestamiseks ohtude realiseerumist jälgitakse üldisi ja konkreetseid arenguid, analüüsitakse strateegiliste valdkondade teavet ning vajaduse korral informeeritakse ilmnunud riskidest otsustuspädevusega ametiisikuid.

Julgeolekuasutuse ja politseiasutuse töö eripära korruptsioonivastases võitluses eristab selgelt ka seadusandja. Nii annab JAS üheselt mõista, et riigi julgeolekut ohustava korruptsiooniga võitlemine on oma olemuselt sarnane muude kaitsepolitseile pandud julgeolekualaste ülesannetega. Nimelt on alates 2013. aastast JAS-i §-is 6 selgelt määratle-

tud vastuluure, põhiseadusliku korra kaitse ja terrorismi tõkestamise kõrval kaitsepolitsei ühe peamise tööülesandena ka riigi julgeolekut ohustava korruptsiooni ärahoidmine ja tõkestamine ning selleks vajaliku teabe kogumine ja töötlemine. Seaduses on kaitsepolitsei ülesandena sätestatud mitte ainult teatud korruptsioonijuhtumite uurimine, vaid tegelemine probleemiga oluliselt laiemalt.

Mõtet, et kõrgetasemeline korruptsioon on julgeolekuoht, kinnitab 2013. aastal Vabariigi Valitsuse heaks kiidetud “Korruptsioonivastane strateegia aastateks 2013–2020”. Arengukava eesmärk on suurendada inimeste teadlikkust korruptsioonist, suurendada avaliku sektori otsuste ja tegevuse läbipaistvust ning edendada korruptsioonikuritegude uurimise kvaliteeti. Eeltoodud põhimõttest lähtuvad ka Vabariigi Valitsuse määruses “Politsei- ja Pii-

rivalveameti ja Kaitsepolitseiameti vaheline uurimisalluvus” tehtud muudatused, milles on täpsustatud kaitsepolitsei kohustust tegeleda korruptsioonijuhtumitega, mis nõuavad eelkõige julgeolekualast tähelepanu ning sekkumist. Valitsuse määruse kohaselt kuuluvad kaitsepolitsei uurimisalluvusse kõigi nende asutuste juhid ja juhtimisülesandeid täitvad muud ametiisi-

tud korruptsiooni ennetamine ja tõkestamine infrastruktuuri-, energetika-, transpordi-, kaitsetööstus- ning meditsiinisektoris.

2013. aastal oli korruptsioonivastase võitluse seisukohast kindlasti tähtis, et jõustusi uus avaliku teenistuse seadus ja korruptsioonivastane seadus. Nendega muudeti Riigikohtu praktikast tulenevalt

Riigi julgeolekut ohustava korruptsiooniga võitlemine on oma olemuselt sarnane muude kaitsepolitseile pandud julgeolekualaste ülesannetega.

kud, kelle korruptiivne tegevus võib kahjustada riigi välis-, sise- või majandusjulgeolekut. Seejuures pöörab kaitsepolitsei erilist tähelepanu just õiguskaitseasutuste ja riigikaitsestruktuuride korruptsioonile. Samuti on fookuses suuremahuliste välisfinantseeringute ja riigihangete ning strateegiliste otsustustega seo-

ametiisikute tegevus- ja toimingupiirangute seni kehtinud põhimõtteid. Nii lubab uus regulatsioon paljudel ametiisikutel tegeleda põhitöö kõrval ka äritegevusega. See muudab õiguskaitseasutuste töö kindlasti keerulisemaks, kuna piirid ametiisiku põhitöö ja äritegevuse vahel pole tihti selged ning üheselt

mõistetavad. Eriti puudutab muudatus juhtumeid, kus ametiisiku põhitöö ja äritegevus toimuvad samas eluvaldkonnas. Uue regulatsiooni tõlgendustele annab tulevikus kindlasti vastused kohtupraktika.

Nii nagu 2012. aastal rõhutame ka nüüd, et suurema edu saavutamiseks korruptsioonivastases võitluses on oluline nii korruptsiooniennetuse süsteemi kui ka õigusliku regulatsiooni tõhusam toimimine. Iga avalik teenistuja peab teadma ja tundma, et õigusnormide kõrval eksisteerivad ühiskonnas üldtunnustatud eetilised tõekspidamised. Ettevõtjatel tasub arvestada, et oma äritegevuse rajamine korruptsioonile on lühinägelik ning hakkab ettevõtluse arengut ja vaba konkurentsi pärssima. Samuti on korruptsioonist saadav kasu sageli näiline, sest sellega kaasnevad pikaajalised negatiivsed mõjud.

Korruptsiooniga seotud välised julgeolekuohud

Riigi välisjulgeolekut ohustav korruptsioon seondub ebasõbralike riikide katsetega mõjutada korrumpeerunud ning seeläbi šanta-

I. Parbus toimetamas

kaitsetööstussektoris on peamised korruptsioonijuhtumid seotud just riigihangete läbiviimisega ja tugiteenuste osutamisega. Selles valdkonnas on olukord küll paranemas, kuid 2013. aastal avastatud juhtumid viitavad, et probleem pole siiski veel kuhugi kadunud.

Seejuures tuleb kindlasti rõhutada, et kõrged riigiametnikud, sealhulgas Eesti kaitseväge erinevate struktuuride ja kaitsevõime tagamisega seotud korrumpeerunud ametiisikud, on kahtlemata heaks värbamise sihtmärgiks ebasõbralike välisriikide eriteenistustele. Paralleeli kaitsepolitsei vas-

Riigi sisejulgeolekut ohustav korruptsioon

Riigi sisejulgeolekut ohustav korruptsioon seondub eelkõige kõrge-
ma taseme justiitskorruptsiooniga. Justiitskorruptsiooni puhul on ohtlikumad juhtumid seotud ametiisikute ja organiseeritud kuritegevuse omavahelise koostööga. Näiteks lekitavad ametiisikud kurjategijatele süstemaatiliselt tundlikku ametialast informatsiooni või langetavad neile kasulikke otsuseid, saades pistise või altkäemaksuna vastutasuks hüvesid. Peale selle on justiitskorruptsiooni puhul muret tegevaks trendiks organiseeritud kuritegevuse katsed oma korruptiivsete sidemete kaudu infiltreeruda avaliku võimu struktuuridesse. Seejuures võidakse neid takistavaid ametnikke laimata.

Esinenud on juhtumeid, kus kurjategijad üritavad petta teistelt isikutelt välja raha, manipuleerides oma väidetavate korruptiivsete sidemetega õiguskaitseasutustes, mis ei vasta aga tegelikkusele. Õiguskaitseasutuste ja nende töötajate laimamise näol on tegemist äärmiselt ohtliku tendentsiga, mis vähendab teenima-

Iga avalik teenistuja peab teadma ja tundma, et õigusnormide kõrval eksisteerivad ühiskonnas üldtunnustatud eetilised tõekspidamised.

žeeritavate ametnike ja poliitiliste ringkondade kaudu riigi valitsemisega seotud otsustusi. Eelkõige ohustab korruptsioon riigi välisjulgeolekut riigikaitse- ja kaitsetööstussektoris, nõrgestades sellega riigi kaitsevõimet tervikuna ning seades muuhulgas ohtu suutlikkuse täita riigile võetud rahvusvahelisi kohustusi. Riigikaitstes ja

tuluurelise tegevusega ilmestavad Kaitseministeeriumi ametniku Herman Simmi ning Kaitsepolitsei ametnike Aleksei Dresseni ja Vladimir Veitmani riigireetmise juhtumid. Nimetatud ametiisikud edastasid mitme aasta jooksul välisriigi luureteenistustele salastatud teavet, seejuures oli riigireetmise üheks motiiviks raha.

I. Parbus kriminaalset raha lugemas

tult riigivõimu autoriteeti. Seetõttu käsitleb kaitsepolitsei niisuguseid hoolikalt planeeritud laimukampaaniaid ohuna õiguskorrale. Üks niisugune kurioosne juhtum leidis aset ka 2013. aastal. Varem kohtulikult karistatud Marko Loim laimas Keskkriminaalpolitsei menetlusbüroo talituse juhti, rääkides mitmele tuttavale isikule, et politseiametnik on temalt isiklikult võtnud vastu raha vastutasuna oma ametipositsiooni ärakasutamise eest. Seejuures oli M. Loim teadlik, et politseiametnik tegelikult midagi sellist teinud ei olnud. Samuti esitas M. Loim Kaitsepolitseiametile avalduse, mis sisaldas valekaebust politseiametniku väidetavalt toimepandud pistise ja altkäemaksu võtmise kohta. Kohus karistas M. Loimi koos talle varem mõistetud karistuse ärakandmata osaga kokku 2 aasta 9 kuu ja 28 päeva pikkuse vangistusega.

Justiitskorruptsiooni kõrval pööratakse tähelepanu piiri- ja tollikorruptsiooni paljastamisele. Euroopa Liidu välispiiril peab riik olema suuteline tõkestama muuhulgas relvade, lõhkematerjali ja muude strateegiliste kaupade salakaubavedu, illegaalide sisserännet jms. See- ga oleks piiri- ja tollikorruptsioon

otsene oht riigi julgeolekule. 2013. aastal avastatud kaasustest väärrib tähelepanu Maksu- ja Tolliameti uurimisosakonna Ida talituse endise vaneminspektori Sergei Platonovi juhtum. Nimelt lekitas S. Platonov Ida-Virumaa organiseeritud kuritegevusega seostatud Vassili Satšukile ja Sergey Zykovile jälitusmenetluse andmeid, saades selle eest vastutasuks altkäemaksu. Samuti aitas

Eesti väiksusest tingituna võib altkäemaksualdis munitsipaal- ametnik jõuda hiljem strateegiliselt olulisele ametikohale riigi tasandil.

S. Platonov ka ise vahetult kaasa sigarettide salakaubaveole. Kohus karistas S. Platonovit 2 aasta pikkuse vangistusega, S. Zykovit koos talle varem mõistetud karistuse ärakandmata osaga kokku 5 aasta ja 7 kuu pikkuse vangistusega ning V. Satšukki 1-aastase tingimisi vangistusega, millest tuli kohe ära kanda 1 kuu ja 21 päeva.

Riigi julgeolekut võib ohustada suure ulatusega korruptsioon kohaliku omavalitsuse (KOV) tasandil. Niisugused korruptsiooniilmingud õonestavad riigi toimimist ühtse tervikuna ja koosmõjus välistegu-

ritega isegi põhiseaduslikku korda. Kaitsepolitsei vastutegevuse tulemusena on ameti uurimisalluvuses olevate KOVide korruptsiooniohud mõnevõrra vähenenud. Samas, arvestades elanikkonna ja äritegevuse jätkuvat koondumist suurematesse keskustesse, on uute juhtumite tõenäosus pigem kasvav kui kahanev. KOVide korruptsiooni ei saa alahinnata juba seetõttu, et Eesti väiksusest tingituna võib pistise- või altkäemaksualdis munitsipaalametnik jõuda hiljem strateegiliselt olulisele ametikohale riigi tasandil, kus tema ebaseaduslik tegevus põhjustaks juba oluliselt suurema kahju.

2013. aastal lõpliku kohtulahendi saanud KOVide korruptsiooni puudutavatest kaasustest väärrib tähelepanu Tallinna abilinnapea endise nõuniku Ivo Parbuse juhtum. I. Parbus võttis mitme äriühingu esindajalt ja eraisikult asjade, kinkekaartide ja -tšekkidenä ning sularahas isiklikult korduvalt pistist kokku 140 410 krooni väärtuses ning lisaks

nõustus pistise saamisega veel vähemalt 10 000 krooni väärtuses. Üks talle pistise lubajaid ja maksjaid oli Kristiine linnaosa vanema endine asetäitja Aleksander Raide. Samuti nõustus I. Parbus SA Jüri Vilmsi Sihtkapital juhatuse liikme Elmar Sepa poolt kihutatuna nõudma ja võtma mitme äriühingu esindajalt korduvalt vastu pistist kokku 800 000 krooni väärtuses, mis kanti annetustena SA Jüri Vilmsi Sihtkapital pangakontole. Vastutasuks saadud pistise eest aitas I. Parbus ametiisikuna järelevalve käigus lahendada samade isikute huvides mitmete kinnistute detailplaneeringute

menetlemisel tekkivaid probleeme ning kiirendada nende menetlemist Tallinna Linnaplaneerimise Ametis. Samuti osutas I. Parbus ametiisikuna vastutavaks saanud pistise eest järelevalve käigus kaasabi ühe hoone ebaseadusliku juurdeehituse seadustamiseks esitatud ehitusloa taotluse menetlemisele. Kohus karistas I. Parbust 3 aasta pikkuse vangistusega ning A. Raidet ja E. Seppa 2 aasta ja 6 kuu pikkuse tingimisi vangistusega 4-aastase katseajaga, kusjuures otsekohe kuulus mõistetud karistusest ärakandmisele 5 kuud vangistust. Pistise andjatest karistas kohus Tõnu Kortsu vangistusega 2 aastat 3 kuud, Raivo Unti 1 aasta 6 kuud, Toivo Susi 2 aastat 6 kuud, Peeter

Palusaart 1 aasta 9 kuud. Kuritegude toimepanemises osalenud äriühinguid (OÜ Woody, OÜ Metsailu, AS Järvevana, OÜ Constancia, AS Merko Ehitus, Tallinna Farmaatsiatehase AS, TLS Invest OÜ, Kaupmehe Arenduse OÜ) karistati rahaliste karistustega kokku 1 350 000 euro suuruses summas.

Tuues paralleele Eestist enne teist maailmasõda, siis juba 1930. aastate teisel poolel poliitilise politsei töötajate poolt koostatud ettekannetes viidatakse KOVide korruptsiooni levikule. Nii näiteks on J. Põldoja 29. juuli 1937. a ettekandes märgitud: “lubamata nähteks riigi ja omavalitsuse asutustes on alt-

käemaksude võtmine, mis on eriti levinud omavalitsuse asutustes, kus linnaplaani muutmise, majade ja teiste ehituste projektide kinnitamise juures järjekindlalt altkäemaksu võetavat. Seejuures rahamehed, kes altkäemaksu andmisega on midagi saavutanud, leiavad, et selle raha maksmine on väga tarvilik ja see on väga häa, et säärasel teel võimalik on mõnda hädavajalikku asja läbi viia”.⁸

⁸ Riigiarhiivi fond 949 (Poliitilise Politsei komissar Tallinnas). Komissaride, assistentide ja agentide ettekanded ja aruanded sisepoliitilise olukorra kohta 1937-1938.

Korrumpeerunud tolliinspektor S. Platonov koos teiste kriminaalidega kuritegelikul teel

Majandusjulgeolekut ohustav korruptsioon

Majandusjulgeolekut ohustav korruptsioon on eelkõige seotud suurt mõjujõudu omavate ringkondade isiklike ärihuvidega. Sellest tulenevalt võidakse valida mitte riigile, vaid mõnele isikute rühmale kasulikud lahendused. Peamine julgeolekuoht seisneb korrumpeerunud isikute pääsemises riigi osalusega strateegiliste äriühingute või sihtasutuste juhtimisse. Seejuures tuleb arvestada, et mitmed sihtasutused jagavad Euroopa Liidu tõukefondide vahendeid, mistõttu on nende tegevuse läbipaistvus oluline Eesti rahvusvahelise usaldusväärsuse säilitamisel. Samuti tuleb arvestada, et teatud majandus- ja tööstussfääris tegutsevad Eesti ettevõtted on üh-teaegu ka ebasõbralike välisriikide huviorbiidis.

Toome taas paralleele Eestist enne iseseisvusest ilmajäämist: 1938. aasta poliitilise politsei töötajate poolt koostatud ettekannetes viidatakse ühe majandusjulgeolekut ohustava riskina suurt mõjujõudu omavate ringkondade kitsastest ärihuvidest lähtuvate otsuste tegemisele ja onupojapoliitika levimisele. Komissar J. Edesalu ettekanne Politseitalituse abidirektorile: “üldse ei olevat vabariigi kestvusl “onupojapoliitika”

õitsenud veel millalgi varem nii lopsakalt, kui viimasel ajal, üks kõik mis alal”.⁹ Assistent A. Nõgu 27. septembri 1938. a ettekandes rõhutatakse, et “endiselt kõneldakse “onupojapoliitika” õitsemisest nii riigis omavalitsuse kui ka majanduslikkude ettevõtete valitsemises”.¹⁰

Riigi majandusjulgeolekut ohustava korruptsiooni ennetamisel ja tõkestamisel keskendume suuremate riigihangete ja Euroopa Liidu tõukefondide vahendite kasutamisele.

Kaitsepolitsei tegeleb riigi majandusjulgeolekut ohustava korruptsiooni ennetamise ja tõkestamisega transiidi-, logistika-, energeetika-, keskkonna- ja meditsiinisektoris, kus (äri)ringkondade isiklikud huvid võivad põimuda avalike huvidega. Transiidi- ja logistikasektori, aga ka keskkonnasektori puhul on peamine probleem huvirühmade võitlus turu pärast, mille käigus mõjutatakse ametiisikuid lubatu ja keelatu pii- ril. Samuti pole välistatud, et mõned ametiisikud omavad nendes sekto- rites ise varjatud ärihuve. Energeetikasektori puhul pakuvad riigi julgeoleku seisukohast kindlasti huvi nii sise- kui ka välisriiklikud inves- teeringud, kus hangete läbiviimisel võib esineda suunatud tegevusi või varjatud eesmärgid. Meditsiinisekto- rit iseloomustavad ravimite ja me-

ditsiinitehnika müügiga tegelevate äriühingute sageli läbipaistmatud suhted raviautuste juhtivate töö- tajatega, mida ettevõtted püüavad oma huvides ära kasutada.

Riigi majandusjulgeolekut ohus- tava korruptsiooni ennetamisel ja tõkestamisel keskendume suure-

mate riigihangete ja Euroopa Liidu tõukefondide vahendite kasutami- sele. Kaitsepolitsei seni menetletud juhtumid kinnitavad, et riigihan- gete planeerimisel ei mõelda sageli hanke tingimusi piisavalt läbi ja see- tõttu ollakse sunnitud neid hiljem muutma. Siinkohal rõhutame, et hanketingimuste objektiivse põhju- seta muutmine hanke käigus ei ole seaduslik. See on nii, et tagada kõi- gile hankel osalevatele ettevõtetele võrdsed võimalused.

⁹ Riigiarhiivi fond 949 (Poliitilise Politsei komissar Tallinnas). Komissaride, assistentide ja agentide et- tekanded ja aruanded sisepoliitilise olukorra kohta 1937-1938.

¹⁰ Samas,

AEGUMATUTE RAHVUSVAHELISTE KURITEGUDE OHVRITE MÄLESTAMINE

Langenud metsavendade ümbermatmine

21. septembril 2013 sängitati Võrumaal Vastseliina kalmistule vastupanuvõitluses hukkunud kolmeistkümne Eesti metsavenna säilmed. Neist kümne metsavenna

1953 Puutlipalus Nõukogude okupatsioonivõimu poolt mõrvatud metsavennad Richard Vähi, Elsa Vähi, August Kuus, Endel Leiman, August Kurra, Karl Kaur, Lehte-Kai Ojamäe, Leida Grünthal, Rafael Vähi ja Väino Härm. Koos nendega sängitati vastupanuvõitluse päeva eel Vastseliina

tundmatu metsavenna täpset matmispaika ei teatud aastakümneid, ka see õnnestus leida alles 2011. aastal.

Aegumatute rahvusvaheliste kuritegude uurimine on Kaitsepolitsei ameti ülesanne. Eesti metsades on veel palju nimetuid haudu, kus puhkavad Eesti mehed ja naised, kes julgesid kommunistlikule vägivaldarežiimile vastupanu osutada. 2012. aasta septembris leiti Reedopalo matmispaiga lähedalt veel viie inimese luustikud ning uurijate töö nende isikute väljaselgitamiseks jätkub.

Eesti metsades on veel palju nimetuid haudu, kus puhkavad Eesti mehed ja naised, kes julgesid kommunistlikule vägivaldarežiimile vastupanu osutada.

salajane matmispaik avastati 2011. aasta augustis Võru linna piirist 1,6 km kaugusel Reedopalo metsas. Kaitsepolitsei ameti uurijad tuvastasid, et salahauda olid maetud 27. märtsil 1953 Viglasoos ja 29. märtsil

kalmistule kolm metsavenda, kes hukkusid 28. detsembril 1945 Luhasoos toimunud Lükkä punkrilahingus ning olid maetud punkri lähedale. Lükkäs NKVD-laste poolt tapetud Harald Keemi, Henn Pihlapuu ja ühe

Täname metsavendade lähedasi, ajaloouurijaid ja kohalikke inimesi koostöö eest koletu töö päevavalgele toomisel.

Koostanud:
Harrys Puusepp

Disain, küljendus:
Smile Group

Fotod:
**Kaitsepolitseiameti arhiiv, Politsei- ja Piirivalveameti arhiiv,
Annika Haas, Andres Putting, err.ee, Delfi, vkop.eu**

Trükk:
Iloprint

ISSN 2228-1789 (trükis)
ISSN 2228-1797 (võrguväljaanne)